

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
Nacistična kri

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Pogljajen
Poplava
sprenevedanja

STRAN 5

VABILO

Valenčičeva knjiga
Odgovor
veleposlaništvu

STRAN 16

UVODNIK

**Krotilci
strankarskih strasti****Ddr. Neven Borak,**
ekonomist in zgodovinar

David Hume je leta 1741 zapisal nekaj, kar bi moralo biti vklesano nad vhod v vsak parlament: »Če bi britansko ureditev postavili kot vprašanje za razmislek, bi v njej takoj opazili kal razdora in frakcionarstva, ki se jima pod nobeno oblastjo ne bi bilo mogoče izogniti.«

Hume je razumel, da vsaka reprezentativna ureditev ustvarja prostor političnih kalkulacij, koalicij in zavezništov. Stranke (kot organizirane politične skupine) niso zgodovinska nesreča demokracije, temveč njene spremljevalke. Težava nastane šele, ko se iz orodij političnega predstavljanja spremenijo v frakcije – ko svoje delne interese povzdignejo v absolutne sisteme resnice. Takrat politika ni več upravljanje skupnih zadev, ampak vzdrževanje trajnega konflikta: mi proti njim, levi proti desnim, naši proti njihovim.

Volilni sistemi, medijski mehanizmi in institucionalna pravila niso samo infrastruktura predstavljanja, ampak tudi infrastruktura vzdrževanja bipolarnega prostora. Volja volivcev se ne izraža neposredno; filtrira se skozi strankarsko matematiko, koalicijske kombinacije in disciplino poslanskih skupin. Demokracija se iz prostora izražanja politične volje spremeni v prostor njenega institucionalnega preurejanja.

Volilni pragovi naj bi preprečevali razdrobljenost, a v praksi pogosto ščitijo obstoječe pred novimi akterji. Kar je predstavljeno kot obramba stabilnosti, je pogosto obramba političnega statusa quo. Stranke, ki prag prestopijo, dobijo matematično prednost pri delitvi mandatov, medtem ko glasovi manjših list izginejo v statistično praznino. Še bolj zgovorni so volilni okraji: kandidat je pogosto bolj odvisen od položaja na listi kot od dejanske podpore volivcev. Preferenčni glas zato ni tehnično vprašanje, ampak vprašanje razmerja med volivcem in strankarsko centralo.

Tukaj Hume zazveni presenetljivo sodobno. Stranke same po sebi niso nevarne – grožnja postanejo šele takrat, ko svoje parcialne interese povzdignejo v moralne absolutne. Spor izgubi prožnost in se sprevrže v vojno svetovnih nazorov.

Sodobne različice so filozofsko manj prefinjene, a psihološko identične. Na eni strani retorika socialne pravičnosti, na drugi zagovor osebne svobode; kulturni progresivizem trči ob kulturni konservativizmu.

V trenutku, ko razprava preskoči iz vsebine v identiteto, nasprotnik ni več nekdo z napačnim mnenjem, ampak nekdo, ki sploh nima pravice obstajati. V takšnem krču stranke ne iščejo več rešitev, ampak zgolj načine, kako ohranjati konflikt, podobno kot dva psa, ki se zaganjata v ograjo: ločnica med njima ni več ovira, temveč pogoj njune identitete. Če ograje ne bi bilo, bi izginil tudi njun smisel.

Hume ne predlaga odprave strank. Predlaga njihovo krotenje. Njegov odgovor je koalicija – ne kot taktična matematika za prevzem oblasti, temveč kot civilizacijska drža. Gre za preprečevanje nerazumnih žalitev in zmagoslavja ene stranke nad drugo, za iskanje sredine v sporih in za pripravljenost priznati, da ima lahko tudi nasprotnik včasih prav. Ne gre za mlčačnost, gre za politično zrelost. Demokracija ni teološki spor med dobrim in zlim, ampak način upravljanja skupnih zadev v družbi, v kateri bodo konflikti vedno obstajali. Cilj politike ni odprava razlik, temveč preprečitev njihove degeneracije v trajno državljansko vojno nizke intenzivnosti.

Zato so ključni institucionalni mehanizmi, ki preprečujejo, da bi katera koli politična skupina državo spremenila v svojo lastnino. Preferenčni glas, preglednost financiranja, časovne omejitve mandatov, neodvisne nadzorne institucije in decentralizacija oblasti niso birokratske ovire demokracije, ampak njeni zaščitni mehanizmi. Hume je razumel nekaj, kar danes pozabljamo: prav zato, ker so ljudje strastni, sebični in kratkovidni, potrebujemo dobre institucije – ne zgrajene za angele, ampak za omejevanje naših slabosti.

Sodobne strankarske demokracije pogosto počnejo nasprotno. Namesto da bi omejevale politične strasti, jih organizirajo, profesionalizirajo in medijsko stopnjujejo. Konflikt postane trajna kampanja, javni prostor pa prizorišče nenehne mobilizacije proti nasprotniku. Ne nevtralizirajo najhujših človeških impulzov – množijo jih. Ustvarjajo politične ehosobe, nagrajujejo lojalnost bolj kot sposobnost in producirajo politike, katerih največja vrлина je disciplinirana pripadnost lastnemu taboru. Zato se skoraj neopazno spremenijo v sobe panike, v katerih nasprotnik ni več tekmeč, ampak eksistenčna grožnja.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

SLOVESNOST NA POLJANI

Spomin na zadnje boje druge svetovne vojne v Evropi

Na Poljani je 16. maja potekala tradicionalna slovesnost »Svobodi in miru«, ki so jo pripravili Združenje borcev za vrednote NOB Slovenije, ZB NOB Mežiške doline in koroške občine. Zbrani so se poklonili spominu na zadnje boje druge svetovne vojne na evropskih tleh. Ob spomeniku Svobodi in miru so delegacije borbovskih organizacij nekdanje skupne države Jugoslavije na čelu s predsednikom ZZB NOB Slovenije **Marijanom Križmanom** položile venec v poklon spominu na padle in vse, ki so sodelovali v bojih ob koncu vojne. Zaradi gradbišča se je slovesnost nadaljevala v bližnjem kozolcu, kjer se je zbralo številno občinstvo. Tam je potekal tudi kulturni program, ki je s pesmijo, glasbo in recitacijami poudaril pomen ohranjanja zgodovinskega spomina in vrednot miru.

V programu so nastopili Moški pevski zbor Vres Prevalje – seniorji, Koroški harmonikarji, Pihalni orkester železarjev Ravne, recitatorja Ina Belaj in Sašo Potočnik ter kantavtor Milan Kamnik. Slovesnost je povezovala spomine na

Slavnostni govornik je bil pisatelj Tone Partljič.

zgodovinske dogodke, hkrati pa je poudarila vlogo kulture kot nosilke sporočila miru.

Slavnostni govornik, pisatelj **Tone Partljič**, je v svojem nagovoru zadnje boje druge svetovne vojne opisal kot pomemben zgodovinski simbol slovenskega in evropskega protifašističnega odpora ter kot del širšega narodno-

osvobodilnega boja, ki ga razume kot ključni zgodovinski temelj slovenskega naroda. Poudaril je, da je bil odpor proti okupatorju izraz pravice majhnega naroda do obstoja in svobode ter del širšega evropskega protifašističnega gibanja.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DRŽAVNA PROSLAVA V BREŽICAH

Spomin, opomin in zaveza prihodnosti

V Športni dvorani Brežice je bila 24. aprila državna proslava ob dnevu upora proti okupatorju, ki ga Slovenija zaznamuje kot državni praznik in je dela prost dan. Slavnostna govornica je bila predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**, ki je v svojem nagovoru poudarila, da dan upora proti okupatorju ne sme ostati zgolj spomin na preteklost, temveč mora biti tudi opomin in zaveza prihodnosti. Spomnila je na težke razmere med okupacijo in poudarila, da je bil odpor izraz skupnosti, ki je kljub nasilju, izgonu in poskusom raznarodovanja ohranila voljo do svobode in dostojanstva.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

Slavnostna govornica je bila predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Spomin na zadnje boje druge svetovne vojne v Evropi

Opozoril je, da pomen teh dogodkov ne sme biti relativiziran ali zmanjševan, saj so bili del kompleksne in množične vojne stvarnosti, v kateri so sodelovale različne vojaške sile, begunske kolone in različne človeške usode. Opozoril je na nevarnost poenostavljenih ali selektivnih razlaganj zgodovine ter na poskuse njene politične uporabe oziroma izkrivljanja. Močno je kritiziral današnje poskuse, da bi se vojna zgodovina uporabljala kot orodje za politično delitev ali za dnevnopolitično obračunavanje. Zavzel se je za to, da se zgodovinski dogodki, še posebej tisti iz časa narodnoosvobodilnega boja, obravnavajo odgovorno, brez trivializiranja in brez zmanjševanja njihovega pomena. Izrazil je tudi skrb, ker se duh razdeljenosti in konfliktov iz preteklosti še vedno obnavlja v javnosti, kar po njegovem mnenju slabi družbeno povezanost. Zato je v javnem govoru o zgodovini pozval k večji zrelosti

Predstavniki nekdanjih jugoslovanskih republik pred spomenikom na Poljani

ter k ohranjanju spomina na odpor kot temeljno civilizacijsko in narodno izkušnjo.

Zbrane je v imenu borčevskih organizacij nekdanje skupne države pozdravil tudi predsednik SABA Hrvaške **Franjo Habulin**.

Bitka na Poljani velja za eno zadnjih vojaških operacij druge sve-

tovne vojne v Evropi. Potekala je med 14. in 15. majem 1945 v okolici Poljan pri Prevaljah in je bila zadnji večji spopad med umikajočimi se silami osi ter enotami jugoslovanske partizanske vojske. Po kapitulaciji nacistične Nemčije so se kolone nemške vojske in kolaboracionističnih enot z Balka-

na umikale proti Avstriji, kjer so se želele predati britanskim silam, jugoslovanske partizanske enote pa so jim skušale to pot preprečiti. Spopadi so se končali s predajo umikajočih se enot, kar je pomenilo konec organiziranih vojaških operacij na tem območju. Bitka na Poljani tako ostaja pomemben del zgodovinskega spomina in simbol končanja enega najtežjih obdobj v zgodovini slovenskega naroda. Vsakoletna slovesnost ohranja sporočilo miru in odgovornosti, da se zgodovinske tragedije ne bi ponavljale.

Leta 2025 je bil v sodelovanju z Ministrstvom za obrambo Republike Slovenije in ZZB NOB Slovenije ob 80. obletnici zmage nad nacifašizmom posnet tudi dokumentarni film *Zadnji dnevi* v režiji Dejana Baboska, ki dodatno osvetljuje dogajanje ob koncu vojne v Evropi.

Manja Konkolič,
foto: ZB NOB Brežice

NADALJEVANJE S STRANI 1

Spomin, opomin in zaveza prihodnosti

Po njenih besedah partizansko gibanje ni bilo le vojaški odpor, temveč izraz temeljne človeške potrebe po svobodi, pravici in ohranitvi lastne identitete. Ob tem je opozorila tudi na zdajšnje razmere v svetu in vojne konflikte, pri čemer se je vprašala, kako bi na današnje dogodke gledale generacije, ki so se nekoč uprle okupatorju. V govoru je citirala pisatelja Borisa Pahorja, ki je osvobodilni boj opisal kot »mogočno drevo«, in poudarila, da svoboda ni nikoli dokončno zagotovljena, temveč jo mora vsaka generacija znova prepoznati, utrjevati in varovati. Prihodnost ni dana sama po sebi, temveč je rezultat odločitev in vrednot, ki jih družba živi v sedanjosti.

Letošnja proslava je bila posvečena zgodovinskemu dogodku na območju Posavja in Obsotelja, od koder je bilo v času okupacije izgnanih okoli 45.000 ljudi oziroma več kot 80 odstotkov prebivalstva. Kljub izjemno težkim razmeram se

Državna proslava ob dnevu upora

je prav tam razvilo močno gibanje odpora, ki je preraslo v organiziran partizanski boj in je pomembno prispevalo k nastanku osvobodilnih ozemelj. Umetniški program, ki ga je režijsko in scenaristično oblikoval Tomaž Letnar, je z glasbeno-scenskimi prizori osvetlil ta manj znana zgodovinska dejstva

ter prikazal preobrazbo od nasilja in raznarodovanja do organizirane odpora in oblikovanja narodne zavesti.

Zgodbo so interpretirali dramski igralci Ajda Smrekar, Sara Dirnbek, Matej Zemljič in Matej Recer, glasbeno pa so jo sooblikovali Simfonični orkester Glasbene šole

Krško, številni zbori in vokalne skupine ter solisti, med njimi tudi Urška Kastelic, Rok Bavčar, Neli Škofca, Hana Grubič in Mile Viero na harmoniki. Plesni del sta prispevali Akademija za ples Alma Mater Europaea v koreografiji Rosane Hribar in Folklorna skupina KUD Oton Župančič Artiče, s čimer je bil umetniški del zaokrožen v celovito pripoved o času, ko se je iz najtežjih razmer rodil upor. Proslava v Brežicah je tako združila zgodovinski spomin, umetniško interpretacijo in razmislek o sodobnem svetu ter vnovič potrdila pomen dneva upora proti okupatorju kot temeljnega dela slovenske zgodovinske in narodne zavesti.

Slovesnost so s svojo prisotnostjo obogatili tudi praporščaki veteranskih in domoljubnih organizacij, ki so nosili prapore in s tem simbolno poudarili pomen zgodovinskega spomina.

Manja Konkolič, foto: UPRS

PO POTEH SPOMINOV IN TOVARIŠTVA

Člani ZB na teku trojk

Naš član, tovariš Miro Miklič Škufca, je kot že vrsto let tudi letos zbral privržence borčevske organizacije, da so se udeležili tradicionalnega teka trojk ob praznovanju 9. maja, dneva zmage v Ljubljani. Tek trojk že desetletja simbolizira tovarištvo, solidarnost in povezanost. Tek ni le športna prireditev, temveč spomin na pogum, sodelovanje in upornišstvo med narodnoosvobodilnim bojem.

Na progi so tekači sodelovali prijateljsko in ponosno ter so s svojo prisotnostjo počastili vrednote, ki jih tek trojk ohranja še danes: medsebojno pomoč, vztrajnost in pripadnost skupnosti. Posebno veseli smo bili sodelovanja naših privržencev, ki so sestavljali ekipo te-

kačev, oblečenih v majice Združenja za vrednote NOB Ljubljana. S tem so izrazili pripadnost vrednotam narodnoosvobodilnega boja in spoštovanje do tradicije trojk.

Ob tej priložnosti se zahvaljujemo vsem udeležencem teka trojk, še posebej pa Miru, in navijačem za prijetno razpoloženje in uspešno izveden tek. Tradicija Združenja za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje v vsakoletni organizaciji in udeležbi teka trojk v okviru prireditve Po poteh spominov in tovarištva (letos je teklo devet naših trojk) je edinstvena in se bo nadaljevala tudi v prihodnje.

Branka Kastelic

NADALJEVANJE S STRANI 1

Krotilci strankarskih strasti

Projekt discipliniranja političnih strank ni projekt njihove odprave. Je projekt njihovega civiliziranja. Demokracija brez strank je iluzija, demokracija brez omejitev strankarske moči pa nevarnost. Prav v tem je Humova aktualnost: ne zaupa politični kreposti, ampak institucijam, ki preprečujejo, da bi katera koli skupina svojo trenutno zmago razglasila za trajno moralno pravico do oblasti. V času, ko stranke vse bolj delujejo kot plemena, ki se vojskujejo za nadzor nad simbolnim ozemljem države, potrebujemo več humovskega duha – več dvoma o lastnem pravu, več politične ponižnosti, več pripravljenosti poslušati.

Kajti krotiti lastne strasti je vedno težje kot krotiti nasprotnikove. In prav v tem se skriva razlika med demokracijo kot trajnim političnim konfliktom in demokracijo kot civilizirano obliko skupnega življenja. Civiliziranje strank ne temelji na iluziji odpravljanja konfliktov, temveč na njihovem omejevanju, razpršitvi in umirjanju.

Bolj ko je moč skoncentrirana, bolj vsaka stranka verjame, da je volilni poraz eksistenčna katastrofa. Demokracija zato potrebuje institucije počasnosti – časovne zavore, postopke in filtre, ki preprečujejo, da bi trenutna jeza postala trajna zakonodaja. Potrebuje več osebne odgovornosti izvoljenih predstavnikov in manj popolne odvisnosti od strankarskih central.

Predvsem pa demokracija potrebuje obnovitev nečesa, kar je postalo skoraj staromodno: priznanje legitimnosti političnega nasprotnika. Civilizirana politika se začne v trenutku, ko politični nasprotnik preneha biti moralna pošast in znova postane človek, s katerim si delimo isto državo.

DAN UPORA PROTI OKUPATORJU

Grobnica narodnih herojev in Vidmarjeva hiša

Ob državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju, 27. aprila je predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman** položil venec h Grobnici narodnih herojev v Šubičevi ulici v Ljubljani. Ob letošnji 85. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte je pri grobnici nastopil Partizanski pevski zbor, ki je s pesmijo poudaril pomen in vrednote upora. Ob tej priliki so se spomnili tudi častnega predsednika ZZB NOB Slovenije, tovariša Janeza Stanovnika.

Polaganje venca k grobnici narodnih herojev

Pozneje je predsednik Križman skupaj s predsednico Republike Slovenije **Natašo Pirc Musar** položil venec še pri Vidmarjevi vili v Rožni dolini v Ljubljani, kjer je bila 27. aprila 1941 kmalu po okupaciji Jugoslavije ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Nastala je kot povezava različnih političnih skupin – komunistov, krščanskih socialistov, sokolov in drugih naprednih posameznikov – ki so se združili v odpor proti okupatorju. Pomenila je začetek organizirane narodnoosvobodilne boja na Slovenskem in je bila ključen trenutek v zgodovini slovenskega odpora med drugo svetovno vojno. V praksi je Osvobodilna fronta delovala kot politično in organizacijsko jedro slovenskega partizanskega gibanja, ki je bilo del širšega jugoslovanskega odpora, saj je usmerjala partizanske enote, skrbela za kampanjo, tajni

Spominska slovesnost pri Vidmarjevi hiši

tisk, obveščevalno dejavnost in organizacijo odporiških struktur na terenu.

Pri Vidmarjevi vili je venec poleg predstavnikov političnih strank in župana Mestne občine Ljubljana položila tudi veleposlanica Zvezne republike Nemčije v

Sloveniji **Sylvia Groneick**. S tem sta bila izkazana širša mednarodna pozornost in priznanje zgodovinskemu pomenu ustanovitve Osvobodilne fronte.

Manja Konkolič
foto: Iztok Pipan, TV Medvode

DAN ZMAGE – 9. MAJ

Polaganje vencev padlim v skupnem boju

Ob dnevu zmage je 9. maja pri spomeniku *Sinovom Rusije in Sovjetske zveze*, ki so padli na slovenskih tleh med prvo in drugo svetovno vojno v spominskem parku Žale v Ljubljani potekalo polaganje vencev v spomin na padle v skupnem boju proti fašizmu.

Vence so položili podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **dr. Ivan Svetlik**, veleposlanik Ruske federacije v Republiki Sloveniji **Timur R. Ej-**

vazov in podžupan mestne občine Ljubljana Dejan Crnek.

Slovesnosti so se udeležili tudi člani Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, predstavniki Društva Slovenija - Rusija, Mednarodni raziskovalni center druge svetovne vojne Maribor in drugi. Udeleženci so se ob večnem ognju poklonili spominu na vse padle borce in žrtve vojn ter izrazili spoštovanje do zgodovinskega spomina, vrednot

miru, solidarnosti in boja proti fašizmu.

Nato so skupaj s predstavniki veleposlaništva Ruske federacije in mestne občine Ljubljana položili vence še v Spominskem parku NOB na Žalah, pri spomeniku internirancem in borcem NOB. Tam so se poklonili tudi drugim žrtvam narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji.

Manja Konkolič, foto: M. Klinc

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Nacistična kri

V Evropskem parlamentu je poslanka Zala Tomasič iz SDS pripravila predvajanje filma Exodus 1945 – Naša kri. Napisala je, da so bili v filmu prikazani dogodki dolga leta »prezrti ali selektivno obravnavani«. Težko je reči, da so bili ti dogodki prezrti, saj je že štirideset let skoraj prepovedano govoriti o čemer koli drugem iz časa druge svetovne vojne kot o usodi domobrancev, četnikov in ustašev po koncu vojne. Da so ti dogodki zadnjih štirideset let »selektivno obravnavani«, brez pojasnjevanja vzrokov in posledic, pa je zelo očitno dejstvo, ki še najbolj drži prav za ta film. Prav tako je dejstvo, da je ta film dvomljive umetniške vrednosti in v popolnem nasprotju z zgodovinskimi dejstvi. V filmu namreč denimo trdijo, da so po kapitulaciji Nemčije slovenski domobranci odšli k svojim »zaveznikom« Angležem. Morda so domobranci v Angležih res videli zaveznike, a Angleži niso v domobrancih videli nič drugega kot zgolj izdajalce in nacistično kolaborantsko vojsko pod poveljstvom Adolfa Hitlerja.

Nemčije slovenski domobranci odšli k svojim »zaveznikom« Angležem. Morda so domobranci v Angležih res videli zaveznike, a Angleži niso v domobrancih videli nič drugega kot zgolj izdajalce in nacistično kolaborantsko vojsko pod poveljstvom Adolfa Hitlerja. Temu primerno so se tudi obnašali do njih in jih zato, kot je bil dogovor med protinacističnimi zavezniki, vrnili v deželo, v kateri so se bojevali.

Pri nas so bili resnični zavezniki Velike Britanije, Sovjetske zveze, Združenih držav Amerike samo slovenski in jugoslovanski partizani pod poveljstvom maršala Josipa Broza Tita priznani kot enakovredna vojska zavezništva Združenih narodov. Vsi drugi med drugo svetovno vojno pri nas, četniki, ustaši in domobranci, so se bojevali pod poveljstvom nacistične Nemčije ali fašistične Italije, domobranci celo pod neposrednim poveljstvom zločinske organizacije SS. Prav vsi četniki, ustaši in domobranci so se štiri leta borili na strani nacizma in fašizma, največjega zla v zgodovini človeštva. Med drugo svetovno vojno, ki so jo začeli nacisti in fašisti, je bilo pobitih čez petdeset milijonov ljudi, celotni narodi so bili obsodeni na smrt, v plinskih celicah in krematorijih je brez groba končalo na milijone ljudi, tudi premnogi Slovenci in Slovenke. Zato so bili po koncu vojne tudi obraču-

ni in maščevanja nad zločinci po vsej Evropi kot neizogibna posledica šestletnih grozot, nasilja in ubijanja. Zgodovinarji dobro vedo, da so bili obračuni in usmrčitve po koncu vojne posledica maščevanj in vzpostavljanja reda in varnosti, saj številni poraženci niso hoteli odložiti orožja in so se bojevali še po podpisu kapitulacije nacistične Nemčije. Številni nacistični zločinci in njihovi sodelavci pa so si ne nazadnje sodili sami. Mnogi nekdanji nacisti, fašisti, ustaši, domobranci in četniki pa so si reševali življenje z begom v oddaljene dežele.

Morda bi bilo zato dobro, da se k filmu posnel še kakšen uvod ali nadaljevanje. Uvod bi se lahko začel 4. maja 1945 pri Turjaku, ko so domobranci tik pred koncem vojne zverinsko in brez sojenja pobili svoje ujetnike, lahko bi se začel pa že na Sv. Urhu, v Kozlerjevi gošči Ja-

vorovici, ali Žužemberku. Nadaljevanje pa bi lahko govorilo o nadaljevanju povojnega pobijanja z Matjažovo vojsko in Križarji v zavezništvu in imenu prav tistih Britancev, ki so jih prej prepustili njihovi usodi. Film Exodus 1945 – Naša kri vsega tega ne prikazuje ali pojasnjuje, temveč enostransko prikazuje domobrance kot nedolžne žrtve. Podobno kot filmi, ki jih snema italijanska neofašistična desnica in prikazujejo le dogodke ob koncu druge svetovne vojne, ko naj bi brez razloga trpeli nedolžni Italijani. Popolnoma pa seveda molčijo o desetletjih fašističnega nasilja in ubijanja Slovencev in Hrvatov. Žal očitno pri nas ne potrebujemo več italijanskih neofašističnih propagandnih filmov, ker takšne izdelke zdaj ponuja kar sama slovenska desnica. Žal takšni tako italijanski kot slovenski filmi škodujejo družbi in domoljubju, saj namesto resnice ponujajo črno-belo pripoved, ki razdvaja, zatira spomin, spodkopava zaupanje v skupnost in ustvarja lažno sliko o zgodovini. Zdravo domoljubje temelji na resnici in ponosu na lastno zgodovino z vsemi svetlimi in temnimi platmi. Enostranska propaganda, tudi če se dogaja v Evropskem parlamentu, pa namesto državotvornosti in narodnega ponosa koristi predvsem tujim neofašističnim in neonacističnim skupinam, ki spet dvigujejo glavo.

81. OBLETNICA OSVOBODITVE KONCENTRACIJSKIH TABORIŠČ

Koncentracijsko taborišče Mauthausen

10. maja je bila v nekdanjem zloglasnem koncentracijskem taborišču Mauthausen, kjer je med drugo svetovno vojno umrlo 12.890 jugoslovanskih protifašističnih borcev in rodoljubov, spominska slovesnost ob 81. obletnici osvoboditve taborišča. V taborišču in njegovih podružnicah je bilo zaprtih tudi 4200 Slovenk in Slovencev, od tega jih 1500 ni dočakalo osvoboditve.

Spominske slovesnosti v nekdanjem koncentracijskem taborišču Mauthausen se je udeležilo več kot 13.000 ljudi iz vsega sveta. Pri polaganju vencev k spomeniku na nekdanjem zbornem mestu (*appelplatz*) je sodelovalo 173 delegacij, med njimi tudi slovenska.

Pri slovenskem spomeniku je bila pred začetkom uradnega dogajanja krajša slovesnost, ki jo je vodila **dr. Monika Kokalj Kočevar**. Venec Republike Slovenije sta k slovenskemu spomeniku položila namestnica slovenskega veleposlanika z Dunaja **Barbara Kremžar** in član predsedstva ZZB NOB Slovenije **Jani Alič**. Navzoč je bil tudi praporščak ZZB NOB Slovenije.

Slovenski venec h kenotafu na zbornem mestu pa je položila Barbara Kremžar. V delegaciji so bili tudi policijski ataše Simon Kelenc, vojaški ataše brigadir Peter Zakrajšek ter Jani Alič in Monika Kokalj Kočevar. Sodelovali so tudi gardisti Slovenske vojske. Sprevedu

Slovenska delegacija pri polaganju venca na osrednjem prostoru v nekdanjem taborišču

Polaganje venca pri slovenskem spomeniku

so se pridružili koroški Slovenci s predsednikom Zveze koroških partizanov (ZKP) Nikolajem Oraschem na čelu.

Na osrednji slovesnosti je del mauthausenske prisege nekdanjih taboriščnikov v slovenskem jeziku prebrala Natalija Švab. Venci so bili položeni tudi pri plošči, posvečeni koroškim Slovincem, in pri obeležju, posvečenem 48 slovenskim talcem, ki so bili prepeljani iz zapore v Begunjah ter so bili na Hitlerjev rojstni dan, 20. aprila 1942, ustreljeni v Mauthausnu. Krajšo spo-

minsko slovesnost je pri plošči koroškim Slovincem pripravila tudi delegacija Zveze koroških partizanov, ob tem je nastopil pevski zbor.

Predstavniki ZZB NOB Slovenije so venec položili tudi k spominski plošči na vhodu v taborišče, saj je jugoslovanski spomenik v spominskem parku ograjen zaradi nevarnosti, da se zruši. Kot smo neuradno izvedeli pri srbskem veleposlaništvu na Dunaju, naj bi jugoslovanski spomenik obnovila Republika Srbija, ki ima svoj spomenik v bližini jugoslovanskega.

Vrhniški osnovnošolci v nekdanjem taborišču

Nekdanje koncentracijsko taborišče Mauthausen so si 9. maja pod strokovnim vodstvom dr. Monike Kokalj Kočevar ogledali tudi učenci Osnovne šole Ivana Cankarja z Vrhnike. Bilo jih je 37 in štirje njihovi mentorji. Ob tej priložnosti so pripravili krajši kulturni program, posvečen tudi 100. obletnici rojstva Srečka Kosovega. K slovenskemu spomeniku pa so položili tudi cvetje.

Vrhniški osnovnošolci pri slovenskem spomeniku v Mauthausnu

Koncentracijsko taborišče Dachau

Že vrsto let se kot član Mednarodnega komiteja Dachaua (CID) udeležujem srečanja ob obletnici osvoboditve taborišča Dachau. Mednarodni komite, katerega del je tudi Skupnost internirancev Dachaua Slovenije (SID), s to priveditvijo skrbi za ohranjanje spomina na tragično dogajanje v taborišču Dachau in opozarja na vedno znova aktualni pomen teh grozovitih dejanj za človeštvo. Letos je od 1. do 3. maja potekala obilica spominskih slovesnosti v taborišču in tudi zunaj njega. Spominske slovesnosti so se končale 3. maja s slovesno množično proslavo 81. obletnice osvoboditve taborišča. Ameriška vojska je taborišče osvobodila konec aprila 1945.

1. maja sem se udeležil mednarodnega srečanja predstavnikov druge in tretje generacije potomcev nekdanjih taboriščnikov. Najbolj se mi je v spomin vtisnila pripoved ukrajinske predstavnice, vnukinje nekdanjega ukrajinskega taboriščnika v Dachauu. Pretresljivo je že dejstvo, da je zdaj potomka interniranca iz Dachaua, vojna begunka iz povsem razrušenega ukrajinskega mesta Mariapol, zatočišče našla prav v Dachauu. Kako povedno za sodobni kaotični svet, da je Dachau, kraj spomina na eno zgodovinsko in človeško grozo, zdaj kraj rešitve pred drugo, sorodno grozo!

3. maja je potekala glavna proslava ob obletnici osvoboditve taborišča s kar množično udeležbo obiskovalcev vseh generacij z vsega sveta. Osrednja slovesnost se je začela z vrsto nagovorov ob stavbi nekdanjega krematorija, nato pa se je nadaljevala na prostoru nekdanjega »appelplatz«.

Slovesnosti se je udeležila tudi skupina predstavnikov Slovenske skupnosti Dachaua, ki jo je vodila

predsednica Vesna Dobre. Slovenci smo kot vsako leto položili na dva venca: venec SID in venec slovenskega konzulata iz Münchnu. Pred polaganjem vencev smo v imenu SID konzulatu v Münchnu podelili tudi zahvalo za njegovo dosedanje izjemno delo in podpiranje pri ohranjanju spomina na žrtve tretjega rajha. Zahvalo je hvaležno sprejel gospod Borut Jelovšek, vicekonzul na konzulatu.

Srečanja, kot je bilo nedavno v spominskem centru nekdanjega nacističnega taborišča Dachau, so danes izjemno pomembna. Živimo namreč v času, ko se od vseh strani slišijo pozivi »Nikoli več!«. Ti pozivi največkrat terjajo, naj se ne ponovijo strahotni dogodki iz druge svetovne vojne, ki so zaznamovali imperialistično in rasistično nacifašistično vladavino s trajnim znakom pošastnosti in absolutne nečlovečnosti, kot so bili npr. genocid nad Judi in Romi, morilska koncentracijska taborišča, množična streljanja in grozovita mučenja političnih nasprotnikov.

Ko se spominjamo trpljenja, ki je prizadelo množico taboriščnikov v koncentracijskem taborišču Dachau, in neustavljivega odpora taboriščnikov proti nacističnemu nasilju, se moramo zavedati, da je bilo to taborišče pravzaprav rezultat katastrofičnega dualizma ne le nemške, temveč tudi evropske zgodovine in kulture, namreč dualizma med sicer neznanskim napredkom naše civilizacije, oprte na sodobno tehnologijo, in sočasnim napredovanjem vsej oblik barbarstva in nečlovečnosti, ki so prav tako dozorevale v tej civilizaciji. Kljub vojaški zmagi nad fašizmom in nacizmom v drugi svetovni vojni miselno in doživljajsko še zdaleč nismo presegli tega dualizma.

Zahvalo ZZB NOB Slovenije konzulatu Republike Slovenije je v Dachauu predala predsednica SID Dachau Vesna Dobre. V odsotnosti konzulke Šiftarjeve jo je sprejel vicekonzul Borut Jelovšek.

Menim tudi, da spomini in znanje o teh dogajanjih ne smejo ostati zgolj v domeni zasebnih spominov in življenjskih izkušenj posameznikov in njihovih potomcev, temveč bi morali postati sestavni del nacionalne zgodovinske zavesti vsaj tistih narodov in držav, ki so bili najbolj prizadeti ob divjanju fašizma in nacizma.

Ti spomini tudi ne smejo ostati samo pri vednosti o nekdanjem trpljenju in strahotah. Za današnji čas je pomembna predvsem emancipatorna moč izkušnje odpora in upora zoper represijo in poskuse izničenja vseh oblik človečnosti. Pomemben je spomin na tedanji svobodomiseln, dostojanstven in uporniški del Evrope.

Mislim, da je treba opozoriti na vsaj še eno pomembno geslo, namreč na »No pasaran« oz. »Ne vdamo se«. To geslo izhaja iz časov španske državljanske vojne in ga je prva zaklicala španska komunistka Dolores Ibarruri med obrambo republikanskega Madrida pred napadi združenega evropskega fašizma (španskega, italijanskega in nemškega). Takrat je republikanski

vojski ob pomoči mednarodnih brigad uspelo obraniti Madrid. To geslo je hitro postalo bojni klic v domnevno brezizhodnemu boju proti nadmočnim vojskam evropskega fašizma kot tudi proti njihovi propagandni mašineriji.

Če nas geslo »Nikoli več!« spodbuja k brisanju vseh plodov nečesa podobnega, kot sta bila fašizem in nacizem, nas geslo »No pasaran!« opominja, da se ne prepustimo občutkom nemoči, strahu in resignacije, ki nas morda prevzemajo, ko

opazujemo na videz neustavljivo brstenje raznih oblik barbarstva, nečlovečnosti, nasilništva, pohlepa po moči in bogastvu iz spremljajočega zaničevanja šibkih, nemočnih, revnih vsepovsod po svetu in tudi v našem okolju. Potrebujemo obe gesli: prvo zato, da ne pozabimo na nevarnost vrnitve zlega, in drugo, da ne bi že vnaprej poklekli pred njim, temveč se raje pripravimo na neizogiben spopad z njim.

Andrej Ule, foto: Mitja Drobne

Spominska slovesnost ob 81. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ljubelj

Sobota, 13. junij 2026, ob 11. uri, v spominskem parku nekdanjega KT Ljubelj jug

Prireditev je posvečena spominu na žrtve nacističnega koncentracijskega taborišča na Ljubelju in druge žrtve fašističnega in nacističnega nasilja v času druge svetovne vojne.

Zbrane bodo nagovorili: župan Občine Trzica, Peter Miklič, predstavnik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in predstavnik francoskega združenja Amicale Mauthausen.

Lepo vabljeni.

Občina Trzica
Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
Trziški muzej

7. MAJ 2026 – ORLE

Vrata v svobodo

Orle imajo pri osvobajanju Ljubljane posebno mesto. Tu okrog so potekali zadnji, a srditi boji med partizani, ki so prodirali z juga, ter nemškimi in domobranskimi enotami. Orle so bile v tistih dneh vrata v Ljubljano in vrata v svobodo. Svobodo, katere zarja je žarela na obzorju. Žal praga v Ljubljano in svobodo 46 borcev Ljubljanske, Gubčeve in Levstikove brigade ni prestopilo. Ni jim bilo dano občutiti vznesenosti zmage, občutiti vonja cvetja, s katerim so zmagovite čete obsipavali meščani, in ne doživeti vzklikov navdušenja med prebivalci Ljubljane 9. maja 1945.

To so bile uvodne besede letošnjega slavnostnega govornika na tradicionalni spominski prireditvi na Orlah, **dr. Ivana Svetlika**, podpredsednika ZZB NOB Slovenije.

Spominska slovesnost se je začela s polaganjem vencev delegacij občin Škofljica in Mestne občine Ljubljana, delegacije ZZB NOB Ljubljana in brigad, ki so sodelovale v bojih na Orlah, in političnih strank Gibanje Svoboda, Levica in Socialni demokrati. Letos je venec položila tudi delegacija Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik. S tem se je poklonila vsem padlim, med njimi tudi svojemu krajanu Ernestu Hrastelju, ki padel na Orlah prav na dan letošnje spominske prireditve, 7. maja 1945.

Slavnostni govornik dr. Ivan Svetlik

PREDVEČER DNEVA ZMAGE

Na Sabotinu letos zažarela napisa mir in Tito

Občani, združeni v civilno družbo, in vsi, ki nam naša polpretekla zgodovina nekaj pomeni, se že več kot 20 let dneva zmage 9. maja spominjamo s prižiganjem bakel na predvečer tega pomembnega datuma, torej 8. maja, pri kamniti zložbi v obliki napisa TITO na Sabotinu. S tem dejanjem želimo izkazati spoštovanje do zaslug tovariša Tita. Pod njegovim vodstvom smo se osvobodili izpod fašizma in nacizma. Primorci še posebej cenimo, da smo bili po njegovi zaslugi znova priključeni matični domovini, da je Slovenija po zaslugi te priključitve za tretjino večja, da smo pomorska država in da danes govorimo slovensko.

Zaradi zdajšnjih razmer v svetu je z italijanske strani prišla pobuda, da bi letos na Sabotinu izpisali tudi besedo mir. Pobudo smo sprejeli in napis mir je gorel približno 15 minut, nato pa do konca prireditve napis Tito. Tovariš

Spominska slovesnost na Orlah

Polaganje vencev so s pozdravom počastili častna straža enote garde Slovenske vojske in praporščaki vseh veteranskih organizacij ob spremljavi Kvinteta trobil Orkestra Slovenske vojske.

Zgodovina je učiteljica življenja, a le če se je zavedamo, če se o njej učimo in se je spominjamo. S svojo udeležbo na slovesnosti, kakršna je vsakoletna na Orlah, tudi učenci Osnovne šole Škofljica izkazujejo spoštovanje do preteklosti in ohranjajo živ spomin na prelomne dogodke izpred 85 let, ko je bila ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda. Le z nenehnim ozaveščanjem bodo namreč v naši zavesti ostale žive univerzalne vrednote, za katere so se borili naši predniki. Vrednote, kot so: svoboda, mir, solidarnost, spoštovanje, enakost, domoljubje. O teh vrednotah sta tudi župan Škofljice **Primož Cimerman** in podžupan Mestne občine Ljubljana **Aleš Čerin** govorila v svojih pozdravnih nagovorih in jih dopolnila z dobrim sodelovanjem obeh občin na vseh področjih življenja in dela svojih prebivalcev. Ob tem velja poudariti še nekatere misli dr. Ivana Svetli-

ka, ki je po kratkem orisu zgodovine osvobajanja Ljubljane prav tako opozoril na nekatere pojave, ki danes v svojem bistvu rušijo, vse kar smo dosegli med drugo svetovno vojno in po njej. Med drugim je poudaril, da je vsem tem pojavom reči odločen ne, tako kot je tudi Ustavno sodišče RS generala Rupnika dokončno postavilo med izdajalce in krvnike lastnega naroda.

Spominska slovesnost na Orlah je znova dokazala, da se moramo za resnico o narodnoosvobodilnem boju in njene vrednote – svobodo, človekove pravice, solidarnost in enakost vseh ljudi – boriti vedno znova: na volitvah, v civilnodružbenih organizacijah, sindikatih, medijih, peš, in če je treba, tudi na kolesih. Morda bomo morali ta boj okrepiti prav v prihodnjih mesecih. S temi besedami je svoj nagovor sklenil dr. Svetlik in nad Orlami je zadonela partizanska pesem *Svobodna Slovenija* v izvedbi Partizanskega pevskega zbora, ki je s svojim petjem tako kot vedno obogatil spominsko prireditev na Orlah.

Meta Verbič, foto: Nik Rován

Tito je bil namreč tudi mednarodno priznan borec za mir. Z ladjo miru, imenovano Galeb, je z namenom ohranjanja miru ter krepitev prijateljstva in enakopravnosti med narodi prepotoval zna-

ten del sveta. Ta njegova vloga bi bila v današnjem polariziranem svetu, polnem konfliktov, še kako dobrodošla.

Darko Žnidarčič

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Poplava sprenevedanja

Po skoraj dvomesečnih skri-valnicah in slepomišenju desnih strank je vodja SDS sporočil, da ima rajši vrabca v roki kakor goloba na strehi. Med dvema izbirama, kako unovčiti izide marčnih volitev, se je odločil, da bo sestavil vlado treh desnih strank. Druga možnost bi bila izsiliti predčasne volitve. Te bi Janši morda prinesle volilni izid, ki bi mu omogočal vlado sestaviti samo z NSi, vendar je tveganje veliko. Raziskave javnega mnenja sicer res kažejo, da bi te volitve Logarjeve demokrate pa tudi Resnico odvrgle na smetišče zgodovine, se pravi čez prag parlamenta, vendar je veliko vprašanje, ali bi se volivci omenjenih strank preselili k SDS in NSi v tako velikem številu, da bi njun seštevek poslanskih sedežev presegel številko 46.

Tudi vrabec v Janševi roki je precej mršave sorte, in kar je še pomembnejše, je odvisnik. Janša skupaj z NSi in Demokrati v najboljšem primeru premore 43 glasov, zato je ne le njegova izvolitev za predsednika vlade, ampak tudi trajanje njegove vlade odvisno od glasov podpore poslancev Stevanovičeve stranke Resni.ca. Ta se je sicer razglasila za opozicijsko, vendar sporoča, da bo kandiduro Janše podprla, za kakšno ceno, pa bomo še videli. To ni nič novega, nekaj podobnega se je dogajalo že prej. Nazadnje pri prejšnji vladavini Janze Janše v letih 2020–2022, ko je upokojska stranka izstopila iz Janševe koalicije, a je večina njenih poslancev še naprej – tako kot poslanci Jelinčičevih nacionalistov – glasovala za predloge SDS.

Tisto, kar je novo, je neverjetno sprenevedanje Stevanoviča, da nima nič z Janšo, čeprav je očitno, da je z njim pod mizo sklenil, recimo temu, koruptivno kupčijo, ki njemu prinaša položaj predsednika parlamenta, Janši pa četrti prevzem oblasti v državi. Obilo sprenevedanja je bilo videti tudi na prvih zasedanjih parlamenta. Strpne in z argumenti podprte razprave poslancev so prej izjema kot pravilo. Prevladujejo demagoške in populistične razprave in tudi laži, zmerjanja in osebne žalitve. Politična kultura v našem državnem zboru že v preteklih desetletjih ni bila ravno za vzor. Spomnimo se samo banan podjetnika Grosa, Ruparjevega pregledovanja mednožja poslank ali pa Grimsovih modrovanj o tem, da je zemlja ravna, »lovskih« trofej poslanca Mahničiča ali Reberškove svete preproščine.

Tretjina poslancev je sicer novincev, a ti so morali že na prvem zasedanju spoznati, da jih nadzorujejo. Da torej v razpravah in na glasovanjih ne smejo misliti z

lastno glavo, ampak morajo glasovati, denimo, za »razvojni zakon«, ki je – kot razkrivajo analize finančnih strokovnjakov – v resnici razkrojni. Dve tretjini poslank in poslancev pa je starih mačkov. Izvoljeni so že drugič, tretjič, nekateri tudi četrtič zapored. In ti realnost delovanja v našem parlamentu, ki je svetlobna leta daleč od ustavne zapovedi, da so »poslanci predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršna koli navodila«, že dobro poznajo.

Drugače tudi ne more biti, saj naš pred več kot tridesetimi leti sprejet proporcionalni volilni sistem omogoča vrhovom strank, da dejansko oni in ne volivci določijo, kdo bo izvoljen za poslanca. Zato se že leta pojavljajo predlogi za uvedbo preferenčnega glasu, da bi torej volivec lahko izbral med enajstimi kandidati izbrane stranke, ne pa obkrožal zgolj tistega, ki mu ga stranka postavi v njegov volilni okraj. Predlog je na referendumu podprla prepričljiva večina, vendar v parlamentu zaradi nasprotovanja nje SDS in NSi za to ni potrebne dvotretjinske večine.

Še manj možnosti je, da bi zdajšnji proporcionalni volilni sistem zamenjali s kombiniranim, kot ga poznajo v sosednji Avstriji in Nemčiji. Da bi torej volivec imel dva glasova: z enim glasuje za stranko, z drugim pa izbira med vsemi kandidati v svojem volilnem okraju. In kdor v posameznem okraju dobi največ glasov, postane poslanec. Ali bi to spremenilo kaj na bolje v delovanju državnega zbora, je težko reči, a že možnost, da v njem morda ne bi več gledali mahničev, reberškov ali stevanovičev, je obetavna. Zagotovo pa bi bil izid volitev po kombiniranem volilnem sistemu drugačen, kot je zdaj. Če za ilustracijo izračunamo sestavo parlamenta po tem sistemu na podlagi marčnih volilnih izidov, se pravi, da preštejemo zmagovalce v okrajih, potem bi Svoboda dobila 51 poslancev, SDS 36, SD pa enega, na podlagi odstotkov za stranko pa bi NSi dobil devet, SD še pet, Demokrati šest ter Levica in Resnica po pet poslancev. In parlament bi štel 113 poslancev.

Seveda je to primerjavo treba vzeti z zadržkom, kajti če bi marca letos imeli kombiniran volilni sistem, bi volivci na volitvah verjetno glasovali drugače, kot so. A razlika je očitna. Toda za to spremembo volilnega zakona je potrebna dvotretjinska večina, to je 60 poslanskih glasov. Če predpostavimo, da bi ga podprli dve največji stranki, GS in SDS, za spremembo kombiniranega sistema volitev poslancev še vedno zmanjka jo vsaj trije glasovi ...

Druga možnost bi bila izsiliti predčasne volitve. Te bi Janši morda prinesle volilni izid, ki bi mu omogočal vlado sestaviti samo z NSi, vendar je tveganje veliko.

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (52)

Partizanski spomeniki na Wikipediji

Pri poizvedovanju po spletu se med zadetki na vrhu pojavijo članki na Wikipediji. Če želimo, da je naše delo trajno vidno in vplivno, ga moramo torej spraviti na Wikipedijo. Ta seveda ne sprejme kar vsake teme, pogoj za geslo na njej je njena tehtnost. Partizanski spomeniki so prav gotovo tehtna tema, zato neprijetno dojmi podatek, da ima geslo o njih samo četvero od več kot 300 jezikov na Wikipediji: angleški, slovenski, makedonski, portugalski. Zarotoslovci se bodo

Spomenik pred šolo na Ovsišah

pridušali, da je to zato, ker wikipedijsko sceno obvladujejo partizanstvu sovražni desničarji, jaz pa iz izkušnje pravim, da je to zgolj zaradi naše lenobe in nazadnjaške nezaupljivosti v vse internetno. Zato ponavljam: če partizanskih spomenikov ne bomo naselili tudi na Wikipedijo, se ne pritožujmo, ker jih ne bo v javni zavesti.

Partizanov v pomenu oboroženega narodnoosvobodilnega gibanja zunaj regularne državne vojske med drugo svetovno vojno niso poznali vsi narodi. Imeli so jih le Rusi, Ukrajinci, Litovci, Francozi, Italijani, Slovaki, Madžari, zlasti pa narodi na Balkanu: Grki, Albanci, Bolgari in še posebej Titovi Jugoslovani, med njimi tudi Slovenci.

Samostojna slovenska gesla ima do danes osem ljubljanskih partizanskih spomenikov (med njimi Grobnica herojev in Spomenik talcem v Gramozni jami) in še deset po drugih slovenskih krajih. Zelo obsežno geslo *tlakovec spomina* naštevava desetine spotikavcev, ki so jih od leta 2012 postavili pred vrata hiš v Ljubljani, Mariboru, Lendavi in Murski Soboti, od koder so nacisti vodili ljudi v koncentracijska taborišča in s tem v smrt; o spotikavcih smo pisali v Svobodni besedi junija 2024.

V angleščini obstaja zameetek seznama spomenikov druge svetovne vojne v Sloveniji (*List of World War II monuments and memorials in Slovenia*), ki se bo moral, če ga bo kdo dokončal, omejiti na večja obeležja, saj seznam s 7500 enotami, kolikor je vseh slovenskih javnih partizanskih spomenikov, pač ne pride v poštev.

Ne, ne gre nam za to, da bi kar vsak spomenik dobil svoje geslo na Wikipediji. Lahko pa lokalna obeležja naštejemo v vsakem slovenskem krajevnem geslu. Kdor se sprehaja po opisih slovenskih krajev na Wikipediji, bo potrdil, da so po večini skopi in da še čakajo na svojega prostovoljskega leksikografa. Posamezna krajevna

gesla pa so kar izčrpna in bi bila naravnost vzorna, če ne bi v njih pogosto manjkalo poglavje o drugi svetovni vojni. Redka, a zato nič manj moteča so nekatera poglavja o drugi svetovni vojni iz perspektive okupatorjev in njegovih sodelavcev; tako je bilo npr. nekaj časa geslo o gorenjskih Begunjah v angleški Wikipediji. Člankov, ki se izogibajo partizanstvu in drugi svetovni vojni, ni tako zelo težko »uravnotežiti«: na zemljevidu Partizanstvo.si pogledamo, kateri partizanski spomeniki so v kraju, in jih preprosto naštejemo pod poglavjem *Druga svetovna vojna* ali pa poglavje naslovimo *Kulturni spomeniki*. Naj bo za zgled vas Ovsiša pri Podnartu, kjer so spomeniki zdaj predstavljeni takole:

Druga svetovna vojna

Troje obeležij priča o dogodkih med drugo svetovno vojno.

- Na pokopališču pri cerkvi sv. Miklavža je spomenik 41 padlim domačinom z grobovi enajstih padlih in umrlih.
- Pred osnovno šolo je spomenik dvema borcema čete Jožeta Gre-

Spomenik na pokopališču na Ovsišah

gorčiča, ki sta 16. februarja 1943 zaradi izdaje vaščana padla v spopadu z nemškimi orožniki; tretjega partizana so ranjenega ujeli in je umrl v zaporu v Begunjah.

- V Vohu ob Savi je spomenik 16 borcem 1. bataljona Gorenjskega odreda, ki so zaradi izdaje padli 6. julija 1944 pri prehodu čez Savo.

Vsak spomenik je opremljen s povezavo na zemljevid Partizanstvo.si, zadnji pa še s povezavo na članek o dogodku v *Svobodni besedi* novembra 2022. Dodali smo tudi slike spomenikov, ki smo jih našli v Wikimedijini zbirki v poglavju *Monuments to the Slovene Partisans in Municipality of Radovljica* (Spomeniki slovenskim partizanom v občini Radovljica):

Spomenik ob Savi pri Podnartu

Občudovalcem okupatorja in njegovih domačih pomagačev je treba priznati, da so na spletu veliko bolj prizadevni od negovalcev vrednot narodnoosvobodilnega boja. Na Wikipediji je do včeraj obstajalo znotraj poglavja *Množična grobišča* samo podpoglavje *Povojna grobišča*, ni pa bilo podpoglavja *Grobišča NOB*. Ustvaril sem ga na novo in vanj za zdaj vpisal radovljiško in begunjsko grobišče ter grobišče v Dragi, vendar članki o povojnih pobojih še vedno prevladujejo.

Večji dogodki in osebnosti druge svetovne vojne že imajo samostojna gesla, morda jih je treba le dopolniti, dodati kako fotografijo spomenika ali povezavo na digitalizirano literaturo o predmetu. Če samostojno geslo pogrešamo (na manjkajoča gesla opozarja rdeča barva povezav za razliko od modrih, ki pripeljejo na obstoječa gesla), ga zastavimo sami.

Sliši se preprosto, kajne? In tudi je preprosto, le pravila je treba upoštevati: enciklopedično jedrnatost, nepristranskost, bonton itd. Do nesporazumov pride, kadar se kdo loti pisanja za Wikipedijo tako,

kot bi pisal na Facebook: da bi komu škodoval ali koga povzdigoval. V zavesti je treba imeti, da se v naše pisanje lahko vtakne kdor koli, ga popravlja in dopolnjuje, seveda s sklicevanjem na verodostojne vire.

»Urednike«, ki po Wikipediji smetijo z informacijami, ki niso dokumentirane v relevantni strokovni literaturi ali pa so jezikovno in slogovno šepavi, wikiskupnost sama ustavi in izloči. Kadar pa iztiri celotna lokalna wikiskupnost (pred leti se je to zgodilo z nacionalistično pristransko hrvaško), za zamenjavo urednikov poskrbi Wikimedijina fundacija.

Miran Hladnik

PREJELI SMO

Vandali niso počivali

V parku v Metliki je v noči s 17. na 18. marec prišlo do vandalizma. Na bisti maršala Tita se je pojavila nalepka z napisom »Odstranimo zločinca«. Slika na nalepki je znana iz dogodkov v Velenju. Nalepke so načrtno narejene in so se pojavile tudi na tablah, ki označujejo pot ob žici okrog okupirane Ljubljane. Največ rdečih zvezd na tablah je bilo prepletenih v okolici cerkve za Bežigradom.

Anton Žunič

KOČEVSKI ROG Z BAZO 20

Kdaj kulturni spomenik državnega pomena?

Z Odlokom je Vlada RS leta 1999 razglasila Bazo 20, Bunker 44, Partizansko bolnišnico Jelendol skupaj z grobiščem in Partizansko bolnišnico Zgornji Hrastnik za kulturni spomenik državnega pomena. Zanje so glede na dejavnosti vsak po svoje odgovorni Zavod za varovanje kulturne in naravne dediščine, Dolenjski muzej, Slovenski državni gozdovi, lokalne skupnosti, posredno pa tudi Zavod RS za varstvo narave in drugi.

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije si vseskozi prizadeva, da bi partizanski Rog ostajal zapisan med Slovenci in v Evropi kot enkratni zgodovinski biser in nepozabna dediščina borcev za svobodo naroda. Pokrajinski svet združenj borcev za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine neposredno sodeluje pri vseh dejavnostih za večjo prepoznavnost Baze 20, bolnišnic Zg. Hrastnik in Jelendol ter Bunkerja 44 in za boljšo skrb zanje. V ta namen je vsako leto v začetku julija na območju Baze 20 organizirana zgodovinska ura s kulturnim programom. Množična udeležba iz leta v leto potrjuje navedeno. Prav ta srečanja in vrsta drugih dejavnosti in strokovnih posvetov so spodbudili potrebo po revitalizaciji Kočevskega

dišchino na ministrstvu za kulturo **Špela Spanžel**. Tudi naša organizacija ima v delovni skupini svojega predstavnika. Stališče Zveze je, da se dolgoročno s pravno podlago v upravljavskem načrtu uredi dolgotrajna rešitev vzdrževanja, ohranjanja in upravljanja območja Baze 20; zagotovi redno financiranje za redno vzdrževanje objektov, stalna prisotnost vsaj enega človeka na Bazi 20 in v drugih objektih, ki je zaposlen v Dolenjskem muzeju; upravljavski načrt opredeli upravljalca, ki mora povezati vse deležnike na tem območju (SiDG, Zavod za gozdove, Dolenjski muzej, občina Dolenjske Toplice, ZVKDS – OE Novo mesto, Zavod za varstvo narave, ZZB za vrednote NOB); lastništvo »Mačkovega doma« s pripadajočo okolico tako, da bo omogočeno nemoteno izvajanje upravljavskega načrta; zagotoviti je treba ustrezno infrastrukturo v »Lukovem« in »Mačkovem domu«, vstopne točke za ogled Baze 20, ki bi zajemala tudi ogled Bunkerja 44, bolnišnic Zg. Hrastnik in Jelendol; za Bazo 20 pridobiti znak evropske kulturne dediščine in za Bazo 20 pripraviti dejavnejšo promocijo.

Ministrstvo za kulturo bo na javnem razpisu poiskalo izdelovalca

Pokrajinski svet združenj borcev za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine vsako leto julija pripravi zgodovinsko uro o pomenu Baze 20. Odličen obisk na tej že tradicionalni prireditvi dokazuje potrebo in željo po takšnih srečanjih.

roga, še posebno da se dokončno rešijo vprašanja vzdrževanja, ohranjanja in upravljanja navedenih lokacij. Dozdajšnja ministrica za kulturo **dr. Asta Vrečko** je na pobudo predsednika naše Zveze **Marijana Križmana** v septembru 2024 pripravila sestanek vseh zainteresiranih deležnikov. Sklenjeno je bilo, da se ustanovi delovna skupina, ki pripravi predlog upravljavskega načrta za Bazo 20. Vodja delovne skupine je generalna direktorica Direktorata za kulturno de-

upravljavskega načrta. Odgovornost za njegovo trajno implementacijo bo po predlogu predsednice delovne skupine prevzel Dolenjski muzej. Župan občine Dolenske Toplice dopušča tudi možnost, da po sprejemu upravljavskega načrta občina ustanovi zavod, ki bo skrbel za ohranjanje partizanskega Roga. S to možnostjo bi se dokončno in trajno uredila skrb za navedene spomenike državnega pomena.

Rosa Mohar

BREGINJSKI KOT - BRCE

Spominski park heroja Marka Redelonghija

Krajevna organizacija ZB Kobarid je v program dela za leto 2025 zapisala ureditev spominskega parka narodnemu heroju iz Beneške Slovenije, Marku Redelonghiju. Prva naloga je bila doseči dogovor z lastnikom parcele, na kateri stoji spominsko obeležje, in podpisati pogodbo. Potem so stekla dela za urejanje poti, nošnje materiala do obeležja za postavitve klopi in mize, postavljanje usmerjevalnih tabel do parka in košnjo v okolici spomenika. Tega smo očistili in obnovili črke, ki so že zbledele. Osem prostovoljcev je opravilo 94 ur dela, porabljenih je bilo 720 evrov za material.

3. maja 2026 smo izvedli že deseti pohod po poti narodnega heroja Marka Redelonghija, ki se začne na Štupci (Italija) in konča na Brcah nad Breginjem, kjer sta življenjsko pot 5. maja 1944 končala Marko in njegov namestnik Avgustin Vrečar. Na začetku je pot začelo 23 pohodnikov, med njimi tudi pet sorodnikov po Marku, ki živijo v Argentini in so hoteli spoznati kraje, od koder izvira njihov oče in stric. Za kratek čas so se pohodniki ustavili v vasi Podbela, kjer je bil Marko poročen in je tam živel. Prisotne je pozdravil predsednik KO ZB Kobarid Vojko Hobič. Pohodnikom sta se pridružila tudi Antonella Lestani, predsednica ANPI-VZPI za Videmsko pokrajino, in delegacija Zveze koroških partizanov s predsednikom Nikolajem Oraschejem na čelu.

Pohodniki so nadaljevali pot do pokopališča v vasi Sedlo, kjer je pokopan Marko Redelonghi. Tam je bil kulturni program, v njem pa so sodelovali učenci Osnovne šole Simona Gregorčiča iz Kobarida, Glasbene šole Tolmin, mešanega pevskega zbora ANPI iz Vidma in Marjetka Popovski. O liku in življenjski poti Marka Redelonghija je govoril Pio Kanalaz iz Benečije, sicer član ANPI-VZPI Nediških dolin. V svojem govoru je pouda-

Spominska slovesnost na pokopališču v Sedlu

ril, da moramo vsako priložnost izkoristiti, da delimo znanje in resnico o dogajanju v tistem času in da to znanje kroži med ljudmi. Marko se je poročil z Marijo Kramar iz Podbele. Skupaj sta odšla na delo v Nemčijo, od koder so ju izgnali. Po vrnitvi je delal kot miner pri gradnji predora za elektrarno pod Polovnikom pri Trnovem. Italijani so ga obsodili na pet mesecev zapor, ker je kradel eksploziv in ga skrivaj dostavljal aktivistom Osvobodilne fronte. Poslan je bil v Kalabrijo. Po kapitulaciji Italije se je v začetku septembra 1943 vrnil v Breginjski kot in se vključil v partizansko gibanje. Kmalu je zaradi samozvesti, poguma in kot dober organizator postal komandant Soške brigade ter pozneje komandant Briško-beneškega odreda. Njegova enota je največji podvig dosegla z 12. na 13. marec 1944. Napadli so letališče Belveder pri Vidmu in uničili devet letal, tovarnjake, skladišče orožja in streliva in nastanitvene objekte. Nemci so Marka Redelonghija razglasili za najnevarnejšega partizana in nanj razpisali veliko nagrado. Tri dni pozneje je bil ranjen v peto. So-

borci in podporniki so ga skrivali in prenašali iz skrivališča v skrivališče. Zaradi izdaje so ga Nemci 5. maja 1944 na Brcah izsledili. Svojim soborcem je rekel: »Pustite me an borite se za svobodo Benečije.« Ob njem je ostal le soborec Avgust Vrečar, ki tudi ni hotel odti. Rekel mu je: »Skupaj sva prišla v partizane in skupaj bova umrla.« Njega so Nemci ustrelili, Marko pa je zadnji strel sprožil sebi v glavo. Tako ni dovolil, da bi ga pokončali Nemci.

Ob grobu sta spregovorili tudi sorodnici iz Argentine, ki sta se zahvalili vsem Slovencem, da ohranjamo spomin na junaka.

Pot so pohodniki sklenili na vzpetini nad Breginjem na kraju Brca, kjer stoji spominsko obeležje. Tu je bil krajši kuturni program z odprtjem Parka spomina Marka Redelonghija. Prisotne pa sta nagovorila tudi predsednica ANPI Antonella Lestani in predsednik Zveze koroških partizanov Nikolaj Orasche.

Prijetno druženje se je nadaljevalo pri gasilskem domu v Breginju.

Vojko Hobič, foto: Jani Alič

PREJELI SMO

Vas Jagršče na Cerkljanskem

V dolini se med ozkimi bregovi vije reka Idrijca, pri Cerknem ima most in potem se ozka cesta vijuga strmo navzgor, do samega grebena. Tam je cerkev sv. Uršule, ob njej pokopališče in pod vrhom stisnjena ena hiša, nekaj jih je navzdol po pobočju, na strmini nanizanih tako, da se streha ene konča tam, kjer se začne prag druge. Greben nad hišami je tako ozek, da je dovolj prostora samo za cesto in malo obronka ob njej. S snegom pokritih daljnih skalnatih gora na zahodu nenehno vleče mrzel veter.

Vseh prebivalcev Jagršč je 29, toda – bi dejal – so pravi ljudje. Skrbijo za svojo cerkev, pokopališče in spomenik, ki stoji nedaleč v stran. Postavili so ga leta 1975, toda videti je nov, kot da je del življenja tistih nekaj ljudi tam gori. Na njem piše:

V teh grapah smo krvaveli, tu v mraku smo padli s svetlobo v oči.

In piše še, da so Nemci leta 1945 prišli in ubili ranjence Partizanske bolnišnice Pavla. Ubiti so bili: bolničar Stanko Kosovel in ranjenci Anton Cegne, Slavko Fon, Zdravko Kacafura, Mario Margerit, Leopold Mavri, Viktor Jerca, Rudi Perše, Danica Sosič, Alojz Trobec, Anton Tomšič in Avgust Zajc.

Naša domovina je polna brezimnih partizanskih grobov in podobnih spominskih znamenj slovenskemu narodnoosvobodilnemu boju v drugi svetovni vojni. Številni so v tako imenovani samostojni Sloveniji izginili, kar je slišati lepše, kot da bi naravnost napisali, da ta država

uničuje, kar so njene korenine. Zato je nekaj zelo posebnega tam zgoraj, na tistem prepisnem grebenu sredi niča, najti nekaj tako lepega in ljudi, ki jih grdo še ni doseglo.

Janez Švajncer, 1. maja 2026, na praznični dan

KOMENTAR

Dr. France Križanič

O »nižjih davkih«

V zadnjem času slišimo, da naj bi v Sloveniji znižanje davčnih stopenj pospešilo gospodarsko rast in povečalo javnofinančne prilive. Gre za star predlog tako imenovane »ekonomije ponudbe«. Nastala je v obdobju po »prvem naftnem šoku« (leta 1973), ko se je nafta na svetovnem trgu podražila s treh dolarjev za sodček na dvanajst dolarjev za sodček. Sledili sta povečana inflacija in gospodarska stagnacija (stagflacija), ekonomisti pa so začeli podajati različne predloge, kako to stagnacijo preseči. Arthur Laffer, profesor na Južnokaliifornijski univerzi (University of Southern California), je na primer leta 1974 med sestankom v restavraciji Two Continents (Washington) narisal krivuljo razmerja med davčnimi stopnjami in javnofinančnimi prihodki. Ti so najprej (ko davkov država ne pobira) enaki nič, nato pa z višanjem davčnih stopenj naraščajo, pri neki davčni stopnji dosežejo vrh in se nato zaradi zmanjšane spodbude za delo znižujejo ter pri 100-odstotni davčni stopnji (ko bi država pobrala ves dohodek) spet znižajo na nič. Če bi bile davčne stopnje zelo visoke, lahko pričakujemo, da bi njihovo znižanje okrepilo motiv za delo, povečalo obseg dela, dohodek in javnofinančne prilive. Na tem srečanju je bil prisoten tudi novinar Jude Wanniski, ki je omenjeno hipotezo leta 1978 objavil v članku *Davki, prihodki in Lafferjeva krivulja*.

Teorijo so večkrat preizkusili, prvič na začetku delovanja Reaganove administracije v letih 1981 in 1982. Pokazalo se je, da znižanje davčnih stopenj ne more spodbuditi ljudi k povečani ponudbi dela, če ni rasti povpraševanja. Reaganova oblast je ob omejevalni monetarni politiki z visokimi obrestnimi merami ter ob precenjenem dolarju znižala davčne stopnje na dohodek za 25 odstotkov. Rezultat je bil povečanje strukturnega javnofinančnega primanjkljaja, ki ostaja tudi v obdobju konjunktura, za 2,7 odstotne točke bruto nacionalnega dohodka in nadaljevanje recesije (Rudiger Dornbusch in Stanley Fischer, 1984). V nadaljevanju so se ZDA celo desetletje spoprijemale z velikim javnofinančnim primanjkljajem, tudi v obdobjih konjunktura, ki je sledila povečanim državnim izdatkom zaradi oboroževalne tekme. Primanjkljaj je bil odpravljen šele ob povečanju dohodkov in javnofinančnih prilivov zaradi razcveta internetnih tehnologij v obdobju Clintonove oblasti.

Z »ekonomijo ponudbe« imamo izkušnje tudi v Sloveniji. Leta 2007 smo uvedli davčno reformo s postopno odpravo davka na izplača-

ne plače ter prav tako s postopnim z znižanjem davčnih stopenj pri dohodnini in davku od dohodkov pravnih oseb. Reforma je povzročila velik strukturni javnofinančni primanjkljaj. Leta 2008 so zaradi nje javnofinančni prilivi upadli za 2 odstotka BDP, leta 2009 pa za 4,3 odstotka BDP. Po takratnih cenah so se leta 2009 državni prihodki od dohodnine znižali za 354 milijonov evrov, pri davku od dohodkov pravnih oseb za 368 milijonov evrov, zaradi odprave davka na izplačane plače pa za 833 milijonov evrov (Ministrstvo za finance, Direktorat za proračun, september 2009). Nastali strukturni javnofinančni primanjkljaj je Slovenija v naslednjem desetletju sanirala s hitro, na povečevanju izvoza temelječo gospodarsko rastjo, spodbujeno z intenzivno razvojno politiko.

Znižanje davčnih stopenj ne more zelo pospešiti gospodarske rasti zaradi vpliva na povečano ponudbo dela. Res pa je, da znižanje davčnih stopenj z dvigom razpoložljivega dohodka vpliva na povečano povpraševanje in naprej na gospodarsko rast. Pri tem davčni zavezanci del po-

večanega razpoložljivega dohodka zaradi znižanih davčnih stopenj prihranijo in samo del porabijo. Da se ne bi povečal strukturni javnofinančni primanjkljaj, je treba davčne stopnje ob vrnitvi konjunktura spet povečati.

Država sicer lahko z znižanjem ali spreminjanjem davčnih stopenj učinkuje na gospodarsko strukturo. Slovenija je na primer od leta 2008 z davčnimi olajšavami pri davku od dohodka pravnih oseb vplivala na povečanje izdatkov za raziskave in razvoj v gospodarstvu ter na povečanje dejavnosti in zaposlenosti v podjetjih z intenzivno razvojno dejavnostjo zlasti na področju farmacije, robotike in informatike.

Zanimivo je, da nosilci ekonomske politike v svetu ne glede na slabe izkušnje ukrepe s področja »ekonomije ponudbe« ponavljajo. Paul Krugman je v članku *Zombiji vudajske ekonomije* (2017) ocenil, da je »ekonomija ponudbe«, zlasti prepričanje, da se davčne olajšave za bogate izplačajo same, »ideja zombijev«, ki vztraja, čeprav jo dokazi ovirajo. Neke vrste vraževerja torej. Ima pa »ekonomija ponudbe« vendarle praktično osnovo. Znižanje davčnih stopenj na zavezance z višjimi dohodki poveča razliko v dohodkih prebivalstva. Bogati še bolj obogatijo (Thomas Piketty, Emmanuel Saez in Stefanie Stantcheva, 2014). Motiv ljudi z visokimi dohodki (od dela in verjetno zlasti od premoženja), da bi imeli še več, je sicer tudi neke vrste vraževerja oziroma malikovanja denarja, čaščenja zlatega teleta (Eksodus 32).

V SLIKI IN BESEDI

MALI RAKITOVEC

Ob 82. obletnici tragičnih dogodkov v vaseh Mali in Veliki Rakitovec smo se 28. marca z globokim spoštovanjem poklonili spominu na padle partizane Šlandrove in Tomšičeve brigade. Ob grobišču nad vasjo Mali Rakitovec, kjer še danes počivajo neznani borci, je potekala slovesnost, prežeta z domoljubjem, hvaležnostjo in ponosom.

Pred več kot osmimi desetletji so se partizani po težkih bojih v okoliških krajih zatekli v ti dve vasi, da bi si nabrali moči. Vaščani so jih sprejeli odprtih rok, jim dali zavetje in hrano ter oskrbeli ranjene – ta dejanja pričajo o globoki povezanosti Slovencev v najtežjih trenutkih zgodovine. Toda 23. marca 1943 je sovražnik udaril z vso silo. Nemške enote in njihovi pomagači so napadli, za seboj pa pustili požgane domove in bolečino, ki je kraj za vedno zaznamovala. Padli borci so bili pokopani nad vasjo, kjer danes stoji njihov tihi, a zgovorni spomenik. Po vojni so svojci prepoznane prekopal, neznani junaki pa so ostali tam – kot večni simbol žrtve za svobodo, ki jo danes živimo.

Na slovesnosti smo se zbrali člani Zveze borcev, vaščani in člani Policijskega veteranskega društva Sever. Ob prisotnosti praporščakov ZB NOB in drugih veteranskih organizacij je potekal tudi kratek, a ganljiv kulturni program. Vsaka beseda, vsaka pesem in vsak pogled proti spomeniku so izražali isto misel – globoko hvaležnost.

Ti borci niso bili le vojaki. Bili so sinovi, bratje, prijatelji, ljudje, ki so se odločili, da se uprejo zlu, čeprav so vedeli, da morda ne bodo dočakali svobode, za katero so se borili. Njihova pogumna odločitev in neomajna volja sta tlakovali pot naši prihodnosti. Zaradi njih danes govorimo svoj jezik, živimo na svoji zemlji in svobodno odločamo o svoji usodi.

Ohranjanje spomina nanje ni le dolžnost, temveč čast. Je opomin, da svoboda nikoli ni samoumevna in da mir, ki ga uživamo, nosi težo preteklosti. Naj nas njihova žrtev navdihuje, da ohranjamo vrednote poguma, solidarnosti in ljubezni do domovine.

Naj počivajo v miru in naj njihov pogum živi naprej v nas.

Igor Kanižar

ANKARAN

Ankarančani smo se tudi letos poklonili spominu na ustanovitev Osvobodilne fronte in počastili dan upora proti okupatorju. To smo storili na Sv. Katarini v Ankaranu v naravnem okolju pod drevesi tik ob morju. Prelepo vreme na prizorišče ni pritegnilo samo Ankarančanov, ampak tudi nekaj prebivalcev Kopra in okolice.

Jadran Pišot, predsednik Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Ankaran, je s spominom na dogodek pred 85 leti pozdravil zbrane, vsem sodelujočim na slovesnosti pa se je iskreno zahvalil za njihov prispevek. Gostitelj slovesnosti, župan Gregor Strmčnik, ki slovi po svoji lepi, premišljeno izbrani in na vsebino dogodka vezani besedi, je razmišljal o dogajanju pri nas po nedavnih volitvah. Posebej je pohvalil zavzemanje za ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in da za te vrednote ob njihovem sodelovanju vzgajamo tudi najmlajše.

Slavnostna govornica, nekdanja novinarka RTV Slovenija, dopisnica za Furlanijo in Julijsko krajino Mirjam Muženič, pa je za praznik poudarila, da so se v partizanskih vrstah borili ljudje vseh slojev, ver in prepričanj in da je treba težave odpravljati po poti dialoga, potrpežljivega in argumentiranega iskanja soglasij. Ni pozabila poudariti dejstva, da je Ankaran sodobna občina, ki odpira vrata potrebam po urejenem življenju in delovnem okolju z razvejanim gospodarstvom.

V programu, ki je bil ugašen na temo upora, so našle svoje mesto pesmi Simona Gregorčiča, Srečka Kosovela in odlomki iz mladinskih

povesti Franceta Bevka v odlični izvedbi osnovnošolk Nami Gabrijelčič, Anje Ražman in Zale Pahor pod mentorstvom Anje Rudolf in gimnazijke Žive Pahor, Otroškega pevskega zbora Osnovne šole Ankaran pod vodstvom Igorja Smolnika in pevske skupine z zborovodjem Vladislavom Korošcem.

Programu, ki ga je zasnovala in povezovala Neda Zorman, je sledilo sproščeno družabno srečanje, na katerem so za dobro razpoloženje poskrbeli spretni člani združenja.

Neda Zorman

BOČ

Člani domoljubnih organizacij občine Štore se na povabilo stanovskih kolegov iz Šmarja pri Jelšah in Poljčan praviloma vsako leto ob prazniku dneva upora proti okupatorju udeležimo velike spomske slovesnosti na Boču. Letos je bilo še posebej slovesno, saj praznujemo natanko 85 let od ustanovitve Osvobodilne fronte, kar je seveda velik in izjemno pomemben jubilej. Boč pa ima nekako svojo moč. Na njem je bila med vojno tudi partizanska bolnišnica.

Letošnji slavnostni govornik je bil podpredsednik ZZB NOB Slovenije dr. Ivan Svetlik. V svojem govoru je opisal takratne dogodke in sedanje politično delovanje v naši deželi. Ogromno obiskovalcev ob lepem in bogatem kulturnem programu je dokaz, da moramo spoštovati našo zgodovino in boj slovenskega naroda za svoj obstoj in napredek.

Srečko Križanec

BOHINJ

Združenje borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Radovljica, Krajevna organizacija Bohinj, je 10. aprila v prostorih hostla Pod Voglom izvedla redno volilno skupščino. Izvoljeno je bilo novo vodstvo in ob tej priliki so se člani iskreno zahvalili Borisu Rožiču, saj je funkcijo predsednika opravljal dobrih sedemnajst let. Zahvalil se mu je tudi župan Jože Sodja, ki je tudi član organizacije, ter vsej organizaciji zaželel obilo uspeha v naslednjem mandatnem obdobju.

Nova predsednica upravnega odbora je Mojca Černe, podpredsednik Ljubo Sušnik, tajnik še naprej ostaja Martin Gorišek, blagajničarka pa je Marija Malej. Člani upravnega odbora so: Darko Lončnar, Tomaž Žagar, Žiga Arh, Katarina Đurđević, Boris Rožič, Dušan Čajič, Peter Klanšček in Dušan Bavčar, predsednik nadzornega odbora je Emil Šubelj, člana Miroslav Pintar in Pavel Malej.

»Naša naloga je na videz zelo preprosta. Ohranjati moramo spomin na dogodke in vrednote narodnoosvobodilnega boja, ohranjati spomin na žrtve naših staršev, dedkov in babic. Pa ni tako preprosto, daleč od tega! Utrujeni smo že od potvarjanj in zlaganih resnic, od napihovanja mišic tistih, ki so imeli v tem težkem času najbolj krave roke žrtev lastnega naroda. Ne pozabimo, partizani so mednarodno poznani zmagovalci druge svetovne vojne v boju proti nacizmu in fašizmu! To si vedno znova ponavljamo,« je povedala ob prevzemu dolžnosti.

ZB KO Bohinj

BUKOVO

Junija 2017 je na Bukovem pod Kojco v občini Cerkno množica obiskovalcev prisostvovala slovesnosti ob odkritju obnovljenega spomenika. Na spomeniku padlim partizanom garibaldincem, ki so tem kraju umrli 21. januarja 1945, je bila zapisana številka 24. Po preučevanju in pridobitvi dodatnih virov se je v naslednjih letih ugotovilo, da je dejansko število padlih celo 30. ANPI Videmske pokrajine se je zavzel, da se na njegove

stroške na spomeniku zapiše dejansko število padlih. To se je nedavno tudi izvedlo, saj je kamnosek Paolo Comuzzo iz Vidma popravil številko v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji, ki jih je podal Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Nova Gorica. Na zadnji strani spomenika pa je pritrjena ploščica s pojasnilom oz. namenom spremembe števila padlih v slovenskem in italijanskem jeziku.

Spomenik so leta 1982 postavili domačini. Po načrtu idrijskega slikarja Nandeta Rupnika pa ga je izdelal pripadnik brigade Garibaldi, videmski kipar Reno Cois. Postavljen je v spomin na dogodek 21. januarja 1945, ko je enota Garibaldi Natisone po zasneženih poteh prihajala s Šentviške planote proti vasi Bukovo. Tu so jih v zasedi pričakali Nemci in domobranci. V boju je padlo 30 borcev. Poleg ANPI Videmske pokrajine se je za dopolnitev števila padlih na spomeniku zavzemal tudi Jože Jeram, predsednik KO ZB za vrednote NOB Cerkno, ki je tudi gonilna sila vseh zaznamovanih dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja na Cerkljanskem.

Vojko Hobič

ČEŠNJICE PRI MORAVČAH

Združenje borcev za vrednote NOB Moravče je 24. aprila pripravilo tradicionalno spominsko slovesnost za padle partizane in aktiviste v gozdu nad Češnjicami 21. aprila leta 1945 in ob 27. aprilu, dnevu upora proti okupatorju. Slovesnost je potekala pri spomeniku nedaleč stran od kraja tragičnega dogodka. Zbrane je v uvodnem nagovoru pozdravil predsednik združenja Martin Rebolj. Dejal je, kot je napisano na spomeniku, da so 21. aprila 1945 tik pred koncem druge svetovne vojne ugasnili štiri mlada življenja. Domobranci so jih mučili in ustrelili zato, ker so bili partizani. Umrli so Stane Cerar - Julij, sekretar Okrajnega odbora OF Litija, doma iz Kraš; Miha Pirnat, član Okrajnega narodnoosvobodilnega odbora Litija, doma iz Zgornjega Tuštanja; Gvido Cerar - Polh, čevljarji mojster v delavnici IV. operativne cone, doma iz Podkrajja pri Lukovici, in neznani borec Zidanškove brigade, doma iz Škofje Loke.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil član predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Matjaž Ocepek. V svojem govoru je opisal pomen Osvobodilne fronte (OF) pri začetkih, organiziranju in zmagi slovenskega upora proti okupacijskim silam. Pri tem je povedal resnično anekdoto. »Na univerzitetni izmenjavi slovenskih in nemških biologov mi je nemški profesor precej osorno rekel, da smo Slovenci hinavski narod. Po njegovem naj bi Partizansko bolnico Franjo zgradili po vojni. Svojo trditev je utemeljil, da bi toliko lesa, kot so ga porabili za gradnjo 18 barak, nemške okupacijske oblasti zaznale. Ker je Nemec postal precej nasilen v besedah, mu je neki možakar iz Cerknega, ki je pomagal pri gradnji bolnice Franja, razložil, kako so les posekali, ga razrezali, seveda skrili pred nemškimi oblastmi in kako so postavili barake. Nemec je razlago sprejel in vse povabil na pijačo.«

Govornik je nadaljeval, da sta bila ustanovitev in delovanje Osvobodilne fronte res posebnost slovenskega odpora. Ta vseslovenski nadstrankarski forum je organiziral vse, kar danes delata država in civilna družba – slovenski upor je pripravil na zmago.

K spomeniku so venec položili predsednik ZB Moravče Martin Rebolj, član predsedstva ZZB Slovenije Matjaž Ocepek in svetnica Brigita Barlič. Pred polaganjem venca je bil k prireditvi povabljen stalni dia-kon g. Alojzij Štefan s prošnjo, da opravi obred spomina na mrtve in zaželi sprave med živimi.

V okviru proslave je potekal tudi bogat spremljevalni program, v katerem so sodelovali: recitator Matjaž Barlič, povezovalac Lovro Levačič, harmonikar Dominik Krt in Kvartet Krt poleg Zdravljice še s pesmimi

V SLIKI IN BESEDI

Bilečanka in Smrt v Brdih. Napoved zadnje pesmi Če zapojemo veselo se je glasila: »Dajmo tudi danes ob kocu današnjega spomina pesmi prosto pot, pesmi spomina, pesmi za jutrišnji dan ali pa pesmi za nova upanja v tem času v tem čudnem svetu!«

Vojka Rebolj

FAŽANA, BRIONI

Maj je primeren mesec za izlete in pohode, zato smo se člani in članice Združenja borcev za ohranjanje vrednot NOB Zagorje ob Savi na dan zmage 9. maja odpeljali na 21. srečanje v Fažani, ki je namenjeno ohranjanju spomina na tamkajšnje bivanje Josipa Broza Tita. Organizator tradicionalne prireditve je Združenje protifašističnih borcev in protifašistov Tito Fažana in je v sodelovanju z več generacijami pripravil prijeten program.

Udeleženci srečanja na Brionih

Uspeli so združiti člane iz večine nekdanjih republik Jugoslavije, kar pa ni preprosto tako zaradi stroškov kot tudi zaradi nenaklonjenosti organiziranju takšnih dogodkov na Hrvaškem. A potrditev, da znamo spoštovati zgodovino in prepoznati, kaj se dogaja tudi v sedanjem času, je bila dokaz, da se nas je po oceni organizatorja zbralo preko tisoč s podobnim razmišljanjem, s poudarkom na miru za vse in še posebej za naše otroke.

Titovi dnevi v Fažani

Po zanimivi proslavi smo se z ladjo odpeljali na otok Brioni, kjer smo prisluhnili vodnici, si ogledali muzej in se z mini vlakom popeljali po otoku, ki ima poleg ugodnega podnebja, parkov in bogate zgodovine še poseben pomen, saj je tu več časa preživel tudi Josip Broz Tito in sprejemal razne državnike iz širnega sveta. V vili ob morju je obsežna razstava o gibanju neuvrščenih.

Jani Flis

PLANINA GOLOBAR

Letos je minilo 83 let od bitke na planini Golobar. Na dan pred obletnico bitke je potekal spominski pohod na to planino, tam pa je potekala komemoracija v spomin na tragični dogodek. Ob ustanavljanju Gradnikove brigade na velikonočni ponedeljek 26. aprila 1943 je namreč v spopadu z italijanskimi vojaki v navzkrižnem ognju padlo 42 mladih partizank in partizanov.

Lep in sončen dan je na Golobar privabil okrog 70 pohodnikov. Organizator pohoda in spominske slovesnosti je bilo Kulturno društvo Golobar ob pomoči Lovske družine Čezsoča, ki vestno in dosledno skrbi za ureditev in hkrati vzdrževanje spomenika na tej planini. Vsako leto pa Lovska družina Čezsoča poskrbi tudi za tople čaj kot dobrodošlico vsem pohodnikom.

Letos je Kulturno društvo Golobar zagotovilo tudi helikopterski prevoz na planino, kar je starejšim občanom omogočilo dostop do kraja slovesnosti. Med njimi sta bila tudi častni občan občine Bovec Franc Čopi in Jože Čopi - Pepi.

Spominsko slovesnost sta polepšala himna in petje partizanskih pesmi kar številnega Moškega pevskega zbora Golobar, ki nosi ime po tej planini. Recitale sta pripravili učenki Osnovne šole Bovec. To sta bili Rebeka Prezelj in Anja Gruden pod nadzorom slavistke in predsednice Igralske skupine BC, Slavice Della Bianca.

Spominskega pohoda se je udeležil tudi Rok Uršič, predsednik Združenja ZB za ohranitev vrednot NOB Bovec, Kobarid, Tolmin. Najbolj presenetljiv pa je bil pohod mladih planincev pod vodstvom predsednika Planinskega društva Bovec Igorja Mlakarja. Program je v imenu Kulturnega društva Golobar in imenu ZB za ohranitev vrednot NOB Bovec povezoval njen predsednik Mitja Cuder.

Slavnostni govornik je bil župan občine Bovec Valter Mlekuž. Njegov govor je bil tenkočuten, saj se je dotaknil vseh spominov od otroštva, ko je spremljal, doživljal in hkrati tudi sodeloval na teh spominskih slovesnostih, ki so se vrstile vsako leto.

Tu so padli mladi ljudje, ki so se odzvali klicu domovine; tisti, ki jim ni bilo vseeno za namere okupatorja. Ti mladi ljudje so s svojim bojem in žal tudi smrtjo dokazali, da svoboda ni samoumevna in ne pride sama. Valter Mlekuž je spomnil na besede pokojnega Matije Mlekuža - Merinkelna, ki je znal predstaviti in v živo z domačimi besedami opisati grenke občutke doživljanja okupatorjevega izživljanja in nečloveškega ravnanja s trupli, ki so jih italijanski vojaki s planine Golobar privlekli v vasico Kal - Koritnica. Čustvene besede župana so marsikateremu pohodniku orosile oči.

Sklep te prireditve je bil položitev venca k spomeniku ob pesmi MOPZ ter s pozdravom mladih harmonikarjev Reneja, Kimija in Kristjana. Glas harmonike je slehernemu pohodniku segel do srca in ga prijetno spremljal ob vračanju v dolino.

Mitja Cuder

GROSUPLJE

V spomin na izjemen dogodek pred 85 let, ko se je slovenski narod odločil upreti okupatorju, je 24. aprila v grosupeljskem kulturnem domu potekala slovesnost z odločnim naslovom Še pomnimo dneve upora proti okupatorju.

Slovesnost z bogatim kulturnim programom je bila poklon ustanovitvi Osvobodilne fronte. Povezovalc programa Lovrenc Škoda je v nagovoru osvetlil gospodarske in kulturne razmere ob izbruhu druge svetovne vojne in dogodke, ki so vodili v oblikovanje Osvobodilne fronte v Grosuplju, ter opozoril na vizionarske ustanovitelje, ki so v težkih trenutkih okupacije našli pogum za upor.

Slavnostna govornica Tina Breclj, poslanka Levice, je poudarila, da so prazniki, kot so dan upora proti okupatorju, praznik dela ter dan zmage nad fašizmom in nacizmom, pomemben del kolektivnega spomina. Usoda našega naroda ni le del preteklosti, temveč odgovornost sedanjosti. Dan boja proti okupatorju ni le spomin – je zaveza, da bomo spoštovali zgodovino in gradili družbo, kjer bodo svoboda, mir, solidarnost in pravičnost temelji našega vsakdana. Naj nas ta dan povezuje in opominja, da smo najmočnejši takrat, ko stojimo skupaj, in naj nas vodi v prihodnost, kjer bomo znali ohranjati zmagovito dediščino naših prednikov tudi za prihodne rodove.

Kulturni program, ki ga je oblikovala Biserka Jakopin, so z izjemnimi nastopi obogatile učenke glasbene šole Grosuplje: Iza Virant, Ina Stroligo, Ajda Kolarič in Maša Redek Novaković. Nežni toni flavte, klavirja in fagota so v dvorano vnesli spoštljiv mir. Svojevrstno razpoloženje so ustvarili glasovi Moškega pevskega zbora Šmarje - Sap z zborovodkinjo Polono Trontelj in Ženske vokalne skupine Brinke ter nastop solistke, zborovodkinje Petre Frece Šilak. Za literarno globino je poskrbel recitator Ažbe Krmelj, ki je tankočutno interpretiral vizionarske pesmi Srečka Kosovela. Kosovel je že pred stotimi leti v pesmih izpovedoval svoje občutenje globoke krize človečnosti, ki jo čutimo danes tudi mi.

Ob koncu prireditve sta predsednica Združenja borcev NOB Grosuplje Biserka Jakopin in podpredsednik združenja Krese Andrej podelila priznanja krajanom, ki so s svojim delom vidno prispevali k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja. Prejeli so jih: Jože Janežič, praporščak Krajevne organizacije ZB Stična; Milan Cimprich srebrno plaketo Zveze za utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, ohranjanje kulturne dediščine narodnoosvobodilnega boja, vključevanje mladih rodov v programe Zveze ter dolgotrajno sodelovanje v KO ZB Šmarje - Sap in v odboru Cankarjeve brigade; Malči Žitnik zlato plaketo Zveze za dolgoletno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, ohranjanje kulturne

dediščine narodnoosvobodilnega boja ter vključevanje mladih rodov v programe Zveze; Andrej Kastelic pisno zahvalo za prispevek k ohranjanju zgodovinskega spomina in odkrivanju zgodovine padlih žrtev med narodnoosvobodilnim bojem; Ladislav Zupančič pisno zahvalo za prispevek k ohranjanju zgodovinskega spomina z dokumentiranimi objavami v medijih; Marinka Rebolj, predsednica krajevne skupnosti Št. Jurij, pa pisno zahvalo za urejanje okolice spomenika padlim borcem.

ZB NOB Grosuplje

HRASTNIK

April je bil za člane Revirske spominske čete in za člane ZB za vrednote NOB Hrastnik zelo dejaven. 24. aprila smo se namreč člani Revirske spominske čete skupaj s člani ZB za vrednote NOB Hrastnik poklonili spomenu na aktivista Gvida Pavliča in položili cvetje pri obeležju, kjer je nekoč stala njegova rojstna hiša. O njegovem kratkem življenju in delovanju nam je povedala predsednica ZB Hrastnik Danijela Kovač. Gvida Pavliča so Nemci ustrelili v Mariboru, pred tem pa zverinsko mučili v Celjskem zaporu.

Zatem smo pot nadaljevali na Ano. Tam smo obiskali spomenik na kraju, kjer so nedaleč stran padli rudarji, ki so se odpravljali v partizane. Tudi pri spomeniku na Ani smo se spomenu na padle spoštljivo poklonili in prižgali sveče. Predsednica ZB Hrastnik je povedala nekaj besed o dogodkih, ki so se zvrstili na Ani. Potekal je tudi kratek kulturni program s tovariškim druženjem.

V popoldanskih urah pa smo se vsi skupaj udeležili proslave ob dnevu upora proti okupatorju. Navdušili so nas nastopajoči: učenci Osnovne šole narodnega heroja Rajka Hrastnika, učenci Glasbene šole Hrastnik, zborovska zasedba FaVoZa Gimnazije Celje Center in slavnostna govornica Sonja Lokar, predsednica Ženskega lobija Slovenije.

Ob koncu proslave pa smo čestitali našemu partizanu Zoranu Klemenu za njegovih sto let, ki jih je dopolnil prav na ta dan.

Darja Grebenc

HUDOPIŠK

Pri spomeniku pri Hudopisku nad Dravogradom OO ZB za vrednote NOB Dravograd vsako leto pripravi tradicionalno spominsko slovesnost v čast padlim braniteljem, ki so se ob začetku nemškega napada na takratno Jugoslavijo kot prvi uprli okupatorju.

Napad je potekal od 7. do 9. aprila 1941, prav na dan, ko so nemška letala bombardirala Beograd in tako naznanila okupacijo naše takratne države. Žal pogumno tridnevno bojevanje, smrt 23 padlih vojakov takratne jugoslovanske vojske, porušeni mostovi in drugi obrambni ukrepi niso mogli ustaviti napadov nemških enot. Dravograd z okolico je bil v tistem obdobju sicer obrambno dobro pripravljen. Bili so zgrajeni številni bunkerji tako imenovane Rupnikove linije. Mnogo močnejšemu sovražniku je uspelo odpraviti vse prepreke in zakorakati v notranjost države proti Štajerski.

Prireditve vsako leto združuje predstavnike lokalne skupnosti, organizacij in občine in tako ohranja živ spomin na pogum in žrtve preteklosti. S slavnostnim govorom polkovnika Marka Hlasteca, polaganjem venca in kulturnim programom, v katerem so sodelovali godba na pihala Trbonje, ženski pevski zbor Lipa, učenci Osnovne šole Neznanih talcev Dravograd in praporščaki vseh veteranskih združenj v občini, smo se poklonili zgodovini, hkrati pa poudarili pomen vrednot, kot so svoboda, pogum in domoljubje.

Vinko Krajnc

V SLIKI IN BESEDI

KAL - KORITNICA

Spominska slovesnost pred spomenikom padlim junakom golobarske bitke je v lepem vremenu privabila okoli 60 krajanov in udeležencev iz občine Bovec. Slovesnost je pripravilo Kulturno društvo Golobar v sodelovanju z bovško borčevsko organizacijo in Krajevno skupnostjo Kal - Koritnica. Sodelovali so MOPZ Golobar in harmonikarja Rene in Kimi ter recitator Peter Cuder.

Govornik je bil predsednik Kulturnega društva Golobar in ZB NOB Bovec Mitja Cuder, ki je najprej pozdravil župana občine Bovec Valterja Mlekuža in častnega občana Francija Čopija. Župan je tudi položil venec k spomeniku padlim junakom golobarske bitke.

26. aprila je minilo 83 let od bitke na Golobarju. Pri ustanavljanju Gradnikove brigade na tej planini na velikonočni ponedeljek so italijanski vojaki obkolili borce in v navzkrižnem ognju je padlo 42 mladih partizank in partizanov. Njihova trupla so okrutno prenesli ali dobesedno privlekli do vasi Kal - Koritnica, jih na kraju, kjer stoji ta spomenik, naložili na tovarnjake in prepeljali do Bovca, kjer so jih na pokopališču pokopali v skupni grobnici.

Na žalost vsi ti kruti dogodki, ki so zaznamovali in grenili življenje naših prednikov, počasi bledijo, saj ta polpretekla zgodovina v današnjem času vse bolj izgublja vrednost. Pozabljamo, kaj sta pomenila takratni upor in boj proti okupatorju slovenskega prebivalstva. To je bil upor, ki se še danes praznuje kot dan upora proti okupatorju. Upor, ki označuje ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda, saj je bila to osrednja odporiška organizacija Slovencev v drugi svetovni vojni. Upor in tovarištvo sta v slovensko zgodovino zapisana z zlatimi črkami in sta za vedno naseljena v naša srca. Slovenke in Slovenci na svoji zemlji brez teh vrednot ne bi preživel.

Mitja Cuder

KAMNIK

V Parku Evropa je 24. aprila potekala slovesnost ob dnevu upora proti okupatorju, s katero smo v Kamniku počastili tudi 85. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte. Slovesnosti so se poleg župana Mateja Slaparja udeležili občinski svetniki, predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij ter zastavonoše.

V nagovoru je župan poudaril pogum ljudi, ki so se med drugo svetovno vojno uprli okupatorju, ter poudaril pomen ohranjanja narodne identitete, jezika in svobode. Spomnil je, da nas zgodovina zavezuje k odgovornemu ravnanju danes in v prihodnje.

Slavnostni govornik Igor Kanižar, predsednik Pokrajinskega sveta ZB NOB osrednje Slovenije in ZB NOB Kamnik, je poudaril vlogo organiziranega odpora in pomen Osvobodilne fronte pri razvoju slovenske državnosti. Opozoril je tudi na tragične posledice vojne in razklanost naroda, obenem pa poudaril, da svoboda nikoli ni samoumevna, temveč zahteva nenehno skrb, enotnost in pogum.

Slovesnost so obogatili glasbeni nastopi Mestne godbe Kamnik in Roka Šinkovca, program pa je povezoval Goran Peršin. Za izvedbo prireditve sta poskrbela Kulturno društvo Priden možic in Javni zavod za kulturo Kamnik.

Igor Kanižar, foto: Občina Kamnik

LENDAVA

Na seji 25. marca smo tovarišu Jožetu Vidiču podelili naziv častni predsednik Zdrženja borcev za vrednote NOB Lendava. Kot smo že poročali, je tovariš Jože Vidič letos praznoval visok življenjski jubilej,

90. rojstni dan. Predsednik izvršnega odbora Zdrženja borcev Lendava je od leta 2010. Funkcijo predsednika je opravljal odgovorno in odločno. Opozarjal je in opozarja na razna potvarjanja in zlorabe v tolmačenju zgodovinskih dejstev o narodnoosvobodilnem boju. Svoja razmišljanja in spomine na koncentracijsko taborišče Šarvar je objavljajal v Lendavskih zvezkih in drugih publikacijah, tudi v tujini (Vojvodini). Za njegov prispevek k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in delo organizacije je prejel zlato priznanje ZZB NOB Slovenije, prav tako priznanja Osvobodilne fronte, SZDL in Planinske zveze. Pri vodenju organizacij je posebno skrb posvečal vključevanju osnovnih šol in njihovih učencev v izvajanje kulturnih programov na spominskih prireditvah, posvečenih dogodkom iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Ob imenovanju za častnega predsednika Zdrženja borcev za vrednote NOB Lendava se zahvaljujemo za vse, kar je dal organizaciji, in za ohranjanju vrednot. Želimo mu veliko zdravja in uresničevanje še neuresničenih ciljev, za katere verjame, da jih ima še veliko. Življenje naj mu bogatijo trenutki z najdražjimi v okviru družine, ob ubranem petju s pevskimi prijatelji in doživljanju lepote, ki jih ob pohodih ponuja narava.

Zdrženja borcev za vrednote NOB Lendava

NOVA GORICA

Zdrženje borcev za vrednote NOB Nova Gorica je 18. aprila v Novi Gorici ob spomeniku, postavljenem v spomin zavednemu narodnjaku in pogumnemu človeku, pripravila spominsko slovesnost ob 85. obletnici smrti narodnega heroja Sergeja Mašere.

17. aprila 1941 se je v Boki Kotorski potopil rušilec jugoslovanske kraljeve mornarice Zagreb in z njim vred tudi dva mornariška oficirja, Sergej Mašera in Milan Spasić, saj sta raje izbrala smrt, kot da bi morala prenesti sramotno kapitulacijo jugoslovanske kraljeve vojske. Sergej Mašera se je rodil 11. maja 1912 v Gorici. Skupaj s starši je prebežal v Ljubljano, kjer je maturiral. Postal je častnik jugoslovanske kraljeve mornarice – mornariški topničar. Ob napadu na Jugoslavijo je bil prvi topniški častnik na rušilcu Zagreb. Proti ukazu poveljnika, da je treba ladjo pripraviti za izročitev italijanski mornarici, je skupaj s strojnim častnikom Milanom Spasićem izkrcal posadko, miniral rušilec in se skupaj z njim potopil. Dogodek so v Krtolah pri Boki Kotorski opazovali izkrcani mornarji in domačini.

Navzoče na proslavi je pozdravil Borut Lemut, predsednik ZB NOB Nova Gorica. Slavnostni govornik je bil kapitan bojne ladje 430. mornariškega divizionla Slovenske vojske, poveljnik Andrej Pečar.

Kulturni program so obogatili otroški pevski zbor Osnovne šole Frana Erjavca Nova Gorica pod vodstvom Dolores Štrukelj in harmonikar Matevž Pavlin ter častna enota 430. mornariškega divizionla Slovenske vojske ter praporščaki zdrženja borcev NOB in drugih veteranskih organizacij.

Martina Peršič

NOVO MESTO

Skupina literatov, združena v skupino snovanja Društva upokoencev Novo mesto, je pozvala literate Novega mesta, da skupaj pripravijo recital avtorskih pesmi, ki vsebinsko dopolnjujejo dan zmage nad nacizmom pred 81 leti. Na kaskadnem stopnišču v Rozmanovi ulici so v lepem sobotnem sončnem dopoldnevu nastopili: Jože Pečnik – Evropa, Vida Rifelj Novakovič – Zora in Sopotniki v ljubezni, Anica Vidmar – Podobe in Vojne spomine, Ivan Hrovatič – Dva simbola, Marjan Hren – Demokratični kolaps, Nada Pečaver – Masafer vatta, Boštjan Kulovec – Spomin na prihodnost, Irina Telban – Neznane partizanu, Terezija Potočar Korošec – venček citatov iz Kajuhove, Borove, Šalijeve poezije. S Kidričevega trga je beseda glasno poletela v nebo. Recital je dopolnil pevec Matevž Šega s spremljanjem na kitari. Ozvočenje celotnega

prostora je izvedel Peter Moravec. Aplavz vseh prisotnih poslušalcev je dolgo odmeval in potrdil namen in kakovost nastopajočih. Dan zmage je zato več kot zgodovinski datum, ker je trajen opomin, kam lahko pripeljejo sovraštvo, rasizem, nacionalizem, fašizem in politika izključevanja. Hkrati nas opominja, da mir, demokracija in človekove pravice niso samoumevni. Zanje se mora vsaka generacija znova zavzeti in jih odgovorno varovati. Tudi danes svet pretresajo vojne, civilne žrtve, begunstvo in naraščajoča nestrpnost. Spet spremljamo poskuse relativizacije zgodovine, zmanjševanja pomena protifašističnega boja ter širjenja sovražnega govora. Zato je še toliko pomembneje, da ohranjamo zgodovinski spomin in jasno zavračamo vse oblike fašizma, neonacizma in družbenega izključevanja. Evropa je zgrajena po letu 1945, nastala je na pogorišču druge svetovne vojne z jasnimi sporočili: nikoli več. Vrednote miru, sodelovanja med narodi, socialne pravičnosti in spoštovanja človekovega dostojanstva ostajajo temelj evropske prihodnosti. Dolžnost demokratične družbe je, da neguje kulturo spomina ter mladim generacijam podaja resnico o dogodkih, ki so odločilno zaznamovali 20. stoletje.

Izvajalcem programa je prisluhnilo več kot petdeset meščanov in še 200 tistih, ki so postali na pločnikih in prisluhnil literatom. Ti so obljubili, da bodo tak program izvajali vsako leto na dan zmage, na dan Evrope.

K zapisu še to! Na objavo se je oglasila gospa z besedami: »Moj oče je bil partizan Gubčeve brigade in je vedno obžaloval, da ni meni dal ime Zmaga.« Zmaga je za nas danes stabilna, povezana Evropa, močna v vseh pogledih in taka, da bo branila svojo suverenost.

Jože Pečnik

PESNICA

Letos mineva 85 let od ustanovitve Osvobodilne fronte, 85 let, odkar smo odločno rekli ne tistim, ki so nam hoteli vzeti jezik, kulturo, svobodo, rodno grudo, identiteto. Zdrženje borcev za vrednote NOB občin Kungota, Pesnica in Šentilj je v Domu kulture v Pesnici pripravilo prireditev v poklon prazniku, dnevu upora proti okupatorju.

V programu so sodelovali učenci Osnovne šole Pesnica, Ženski pevski zbor Vitis Vitae, ki deluje v okviru Kulturno-umetniškega društva Marice Kerenčič Pesnica, Mešani pevski zbor KUD Mejnik Šentilj. Zbrane je nagovoril Darko Krajnc. Poudaril je, da je dan upora proti okupatorju pomemben praznik; da so vsi prazniki, ki spominjajo na narodnoosvobodilni boj, na upor proti okupatorju, pomembni prazniki. Ti prazniki ne zmanjšujejo pomena osamosvojitve samostojne Slovenije.

Včasih je občutek, kot da se želimo temu delu zgodovine odreči, da se ga sramujemo. Da se ne zavedamo, da so že kmečki upori, tabori, Rudolf Maister in borci za severno mejo, narodnoosvobodilni boj temelji, na katerih je nastala slovenska država.

Naj ponovim njegove besede: »Zavedati se moramo, da smo mi le varuhi naše prihodnosti, da jo moramo in lahko skupaj ustvarjamo. Smo upravljalci prihodnosti, ki poznamo preteklost. In vpliv preteklosti moramo prenašati iz roda v rod, prenašati sporočilo, spomin – skupaj pa moramo gledati naprej.«

Jelka Krašovec

VEVČE - ZGORNJI KAŠELJ

27. marca je v Zgornjem Kašlju potekal redni občni zbor Krajevne organizacije Zdrženja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Ljubljana Moste - Polje, Vevče - Zgornji Kašelj. Udeležilo se ga je 37 članic in članov, prisotni pa sta bili tudi gostji: predsednica Zdrženja borcev

V SLIKI IN BESEDI

Branka Kastelic in predsednica Društva upokojencev Zvonka Črnetič. Po pozdravu in minuti molka v spomin na umrle člane je občni zbor soglasno potrdil dnevni red ter poročila predsednika, blagajničarke in nadzornega odbora. Članstvo je nato soglasno razrešilo dosedanje vodstvo in izvedlo volitve novega.

Posebno pozornost so zbrani namenili zahvali dosedanjemu predsedniku Marku Alaufu, ki je z iztekom mandata končal svoje predano delo na čelu krajevnega organizacije. Ker se je iz osebnih razlogov odločil, da funkcije v krajevni organizaciji ne bo več nadaljeval, je bil to njegov zadnji občni zbor v vlogi predsednika. V imenu članstva se mu je s simboličnim darilom ganljivo zahvalila Nataša Žerdin, dolgoletna blagajničarka in večkratna vršilka dolžnosti tajnice.

Za novega predsednika KO Vevče - Zgornji Kašelj je bil izvoljen Žiga Novak, ki je pred glasovanjem predstavil program dela za mandat 2025–2029. Ta poudarja skrb za spomenike NOB, vsebinsko bogatejšo komemoracije, večjo povezanost članstva, modernizacijo delovanja in vključevanje mlajših generacij.

Občni zbor se je končal v tovariškem in optimističnem razpoloženju, z jasno podporo novemu vodstvu in zavezo, da bo organizacija tudi v prihodnje dejavno skrbela za vrednote narodnoosvobodilnega boja.

K. Maček

ŠTORE

Dan zmage nad fašizmom in nacizmom je kljub odmaknjenosti 81 let še vedno velik in izjemno pomemben praznik. Na milijone mrtvih in ranjenih med drugo svetovno vojno in na vse druge prizadete grozote, ki so bile v tistem času storjene, ne smemo nikoli pozabiti.

Na območju Štor je med drugo svetovno vojno svoje življenje izgubilo petdeset krajanov. Njihova imena so vklesana na spominski plošči, ki je na pročelju osnovne šole. Na območju Javornika in Svetine v občini Štore je posejanih kar veliko število partizanskih grobov, med drugim tudi grob neznanega vojaka ruske Rdeče armade. Ob priložnostih jih člani domoljubnih organizacij redno obiščejo in se z globoko hvaležnostjo poklonimo spomenu na njihovo trpljenje in junaški boj proti okupatorju. Tako smo pomemben praznik, 9. maj, dan zmage, dostojno proslavili tudi letos.

Iskreno zahvalo namenjam našemu županu Miranu Jurkošku in občinski upravi, ki je poskrbela za izjemno lepo okrasitev partizanskih grobov.

Veterani policijskega združenja SEVER za celjsko območje, veterani osamosvojitvene vojne za Slovenijo, člani častniške organizacije in člani ZB za vrednote NOB smo se zaobljubili, da bomo ta veliki in pomembni praznik po svojih močeh počastili vsako leto in se poklonili žrtvam fašizma in nacizma.

Še pred tem pa smo se člani domoljubnih organizacij iz Štor udeležili praznov ob dnevu upora proti okupatorju v Šentjurju, Celju in na Boču.

Srečko Križanec

ŽUPANK - RADLJE OB DRAVI

V Radljah ob Dravi smo dan upora proti okupatorju tradicionalno počastili pri spomeniku na Župankovi domačiji. Po prihodu praporščakov in pripadnikov Spominske partizanske čete KZD Franc Rozman Stane je delegacija KO ZB NOB Radlje ob Dravi položila venec pri spomeniku. Zbrane je letos nagovoril župan občine Radlje ob Dravi dr. Alan Bukovnik. Govoril o pomenu upora in med drugim spomnil na tragedijo, ki se je 23. novembra 1944 zgodila na Župankovi domačiji.

V kulturnem programu so sodelovali: Mestni pihalni orkester Radlje ob Dravi, uporabniki iz stanovanjskih skupin CUDV Radlje ob Dravi in

recitator Teo Škratek. V prostorih domačije je bila na ogled razstava Partizanska saniteta na Koroškem.

Zahvaljujemo se: Slavici Pečovnik Urh za povezovanje proslave, ekipi KO ZB NOB Radlje ob Dravi s predsednico Metko Erjavec za pripravo prireditve, sodelujočim praporščakom in spominski partizanski četi KZD Franc Rozman - Stane, vsem nastopajočim na prireditvi, ŠKTM Radlje ob Dravi za pomoč pri organizaciji, Gasilskemu društvu Radlje ob Dravi, Koroškemu pokrajinskemu muzeju, kmetiji Žohar in seveda občini Radlje ob Dravi.

Matjaž Tomažič

OŽBALT, LOVRENC NA POHORJU

29. marca smo se člani Društva Vranov let in podporniki podali na pohod po delu Mednarodne spominske poti zavezništva Vranov let. Naše izhodišče je bilo v Ožbaltu, kjer smo obiskali spomenik osvoboditvi 87 zavezniških vojnih ujetnikov, drugo točko spominske poti. Zaradi

slabega vremena se žal nismo podali proti Petrovem hribu. Pot smo z avtomobili nadaljevali do novega izhodišča v Lovrencu na Pohorju, od koder smo peš nadaljevali proti kmetiji Kapus, tretji točki spominske poti. Udeleženci pohoda, deset nas je bilo, smo bili deležni učne ure zgodovine Vranovega leta, ki nam jo je podal mladi arheolog Matija Šušel. Vračanje do Lovrenca je ob partizanski pesmi hitro minilo. Ob dobro zasluženem kosilu smo sklenili, da morajo biti takšni pohodi stalnica delovanja Društva Vranov let.

Filip Slakan Jakovljevič, foto: Žiga Novak

VRHNIKA

Člani Združenja borcev NOB Vrhnika smo 27. aprila v počastitev praznika dneva upora proti okupatorju tako kot vsako leto priredili tovariško srečanje v gozdu za Ljubljanskim vrhom pri baraki TV-17. Ob tej priložnosti je vse prisotne pozdravila nova podpredsednica ZB NOB Vrhnika Katja Klobučar in v kratkih besedah opisala zgodovino te pomembne kurirske postaje, v kateri je med narodnoosvobodilnim bojem sodeloval tudi njen pokojni oče Viktor Klobučar - Kragulj.

Ob tej priložnosti so člani združenja borcev medse sprejeli tudi pohodnike Planinskega društva Vrhnika, sekcija TRIGLAVCI, in jim postregli s šilcem in prigrizkom.

Miran Štupica

TRŽIČ (MONFALCONE)

25. aprila, na dan osvoboditve Italije izpod nacifašizma, so na pokopališču v Tržiču v Italiji pripravili spominsko slovesnost. Zbrane je v slovenskem in italijanskem jeziku nagovoril Boris Nemec iz Šempetra pri Gorici, član stranke Mi, socialisti in član taboriščnega Mednarodnega komiteja Buchenwald-Dora.

»Dan osvoboditve je pomemben datum v zgodovini vsakega naroda Evrope in pomemben dan v življenju vsakega od nas v Evropi. Mi dobro vemo, kaj pomeni svoboda, svoboda govora in pisanja, svoboda glede lastne kulture in lastne identitete. Vsak človek, vsak narod si zasluži to svobodo, in to naj bo tista vrednota, ki nas vodi v življenju.

Na žalost prav zaradi nespoštovanja teh vrednot v naši bližini divjajo vojne, in sicer vojna na Bližnjem vzhodu, kjer Palestinci bijejo dolgoletni boj za lastno državo, vojna v Ukrajini za pravico do samoodločbe narodov in sedaj poteka še zelo nevarna vojna v Iranu.

V teh vojnah in več kot 50 spopadih po svetu so vrednote življenja popolnoma poteptane. Zgodovine je odlična učiteljica, a ima zelo slabe študente. Žalostno je, da imamo tako slab zgodovinski spomin in zato znova in znova ne spoštujemo osnovnih vrednot življenja.

Zato na ves glas razglašajmo, naj živi svoboda, naj živi prijateljstvo in spoštovanje med narodi. Vsak dan se trudimo ohranjati vrednote partizanskega boja, ki naj bodo vodnik v našem vsakdanjem življenju. Ne dovolimo, da bi bila smrt vseh teh žrtev, napisanih na spomeniku, pred katerim stojimo, zaman. Smrt vsem fašizmom, svoboda vsem narodom sveta.«

S. B.

STRAŽA, VAVTA VAS

Združenje borcev za vrednote NOB Straža pri Novem mestu je za svoje članice in člane ter občanke in občane na predvečer dneva zmage nad nacizmom in fašizmom in dneva Evrope pri spomeniku talcem v Vavti

vasi pripravilo krajšo spominsko slovesnost, na kateri so se spomnili 81. obletnice osvoboditve in 22. obletnice vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Slavnostni govornik, tovariš Jože Pečnik, je v svojem govoru orisal čas pred 81 leti. V kulturnem programu so sodelovali Mešani pevski zbor pod vodstvom Mitje Bukovca, ki je zapel tri pesmi, in sicer: Padel je padel Toneta Ljubiča in v priredbi Jožeta Leskovarja ter ob spremljavi harmonike ponarodeli pesmi Šivala je deklica zvezdo in Domovina naša je svobodna. Sledili sta dve recitaciji učencev domače šole Osnovne šole Vavta vas, in sicer je Žan Jakše recital pesem Tovarišu, Ana Suzić pa Privid Vide Brest, oba pod vodstvom mentorice Metke Starašinič. Tovariš Andrej Radešček je k spomeniku talcev položil venec, spomnili pa so se jih tudi z minuto molka. Niso pa pozabili tudi na Srečka Kosovela in Zofko Kveder, saj je vlada RS razglasila leto 2026 za Kosovelovo in Kvedrovo leto. Tako je Frane Umek recital Balado o boru in prebral odlomek iz knjige Misterij žene.

Vsekakor je narodnoosvobodilni boj poskrbel, da svoboda ni samoumevna, zato se mora ohranjati spomin na tiste težke čase.

Marija Andrejčič

PONATIS POROČILA

Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956

Leta 1993, v času po koncu hladne vojne in upanja na odtlej dobre odnose in povezave med evropskimi državami, sta takratna zunanja ministra Republike Slovenije Lojze Peterle in Italijanske republike Beniamino Andreatta imenovala komisijo strokovnjakov, večinoma zgodovinarjev, naloga katere je bila priprava skupnega poročila o slovensko-italijanskih odnosih med letoma 1880 in 1956. Šlo je za obdobje, ki so ga zaznamovali nacionalizmi, dve svetovni vojni, italijanski fašizem z raznarodovanjem slovenske manjšine, nasilje med italijansko okupacijo t. i. Ljubljanske pokrajine, a zlasti po kapitulaciji Italije tudi sodelovanje med slovenskimi in italijanskimi partizani ter drugimi protifašisti, nasilje jugoslovanskih oblasti v času jugoslovanske zasedbe Julijske krajine, mejno vprašanje in odseljevanje

Italijanov iz Istre. Komisija, ki sta jo vodila sopredsednika **dr. Milica Kacin Wohinz** in **prof. Giorgio Conetti**, je po večletnih razpravah julija 2000 poročilo predložila zunanjima ministroma. Objavljeno je bilo v več časopisih in strokovnih revijah tako v Italiji kot v Sloveniji, leta 2001 pa ga je Inštitut za novejšo zgodovino skupaj z uvodnim zapisom takratnega slovenskega zunanjega ministra dr. Dimitrija Rupla izdal kot posebno trijezično knjigo. Avtorji poročila smo upali, da bo to dobra osnova za nadaljnje raziskovanje in širjenje vedenja o teh za oba naroda tako turbulentnih in odločilnih časih.

Poročilo je po objavi spodbudilo številne odmeve v slovenskih in italijanskih medijih, ki so opozorili tako na skupna stališča kot na razhajanja v ocenah posameznih dogajanj, pa tudi na teme, ki

jih strokovnjaki takrat še nismo uspeli obdelati. Manj so se v te razprave vključevali zgodovinarji in drugi poznavalci takratnega dogajanja, vse bolj pa politika, zlasti del italijanske, ki je ugotovitve, navedene v poročilu, dejansko zanimala in skušala zgraditi mit o dobrih Italijanih kot nedolžnih žrtvah etničnega čiščenja, ki so ga izvajali »titoisti«. Vrhunec te politike je bilo marca 2004, le dober mesec pred vstopom Republike Slovenije v Evropsko unijo, sprejetje zakona o 10. februarju kot dnevu spomina na »žrtve fojb in eksodusa«. Povedno je, da je to dan podpisa mirovne pogodbe med zavezniškimi silami in Italijo leta 1947, s katerim je bila t. i. rapalska meja pomembno spremenjena v jugoslovansko/slovensko korist. Slovenska stran, ki tudi sama ni imuna proti nekaterim manipulacijam, je odgovorila

z uzakonitvijo 15. septembra kot dneva priključitve (vrnitve) Primorske k matični domovini. Na ta dan je bila mirovna pogodba leta 1947 namreč uveljavljena.

Lahko rečem, da so bile v teh petindvajsetih letih po objavi poročila izvedene številne tehtne raziskave dogajanja ob slovensko-italijanski meji, ki so v veliki meri presegle dotedanje osredotočanje ene ali druge strani na lastno narodnostno problematiko. Žal pa obenem ugotavljam, da se nadaljujejo manipulacije tudi z ugotovljenimi zgodovinskimi dejstvi, kot so npr. število žrtev italijanskega okupatorja v Ljubljanski pokrajini ali okvirno število umrlih, potem ko so jih maja 1945 na območju takratne Julijske krajine aretirale jugoslovanske oblasti (t. i. fojbe). Rezultat tega je, da velik del italijanske javnosti ve le za (zmanipulira-

no) dogajanje glede fojb, ne pa tudi za zločine italijanskih okupatorjev in dvajsetletni kulturni genocid nad slovensko manjšino v Italiji med letoma 1922 in 1943. Pri tem potvarjanju iz dejansko kratkovidnih »interesov« sodelujejo tudi nekateri slovenski desno usmerjeni politiki. Tak primer je nastop evropskega poslanca SDS dr. Milana Zvera na odprtju manipulativne razstave o jugoslovanskih komunističnih zločinah nad Italijani, ki je bila predstavljena februarja 2025 v Evropskem parlamentu. Mojo oceno te razstave najdete na:

<https://www.mladina.si/238514/italijanski-fasisti-za-vojne-zlocine-niso-bili-nikoli-kaznovani/>

Nevenka Troha, članica slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije

KNJIGA V TREH JEZIKIH

Rudi Vouk: 70 let člen 7 / 70 Jahre Artikel 7 / 70 years Article 7

V letu 2025, ko je poteklo 70 let od mednarodno veljavne *Državne pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije* (na kratko ADP, iz leta 1955), je Mohorjeva založba v Celovcu izdala knjigo v treh jezikih, ki že v naslovu vsebuje številko tistega člena, ki je za tri generacije koroških Slovencev »ključni sestavni del njihove koroško-slovenske identitete« in ki še danes »združuje vse zavedne koroške Slovence«. Eden takšnih zavednih koroških Slovencev je tudi njen avtor, znani odvetnik, glasni zagovornik in borec za narodne pravice te manjšine, Rudi Vouk. K pripravi »vmesne bilance« o uresničevanju 7. člena ga je spodbudilo spoznanje, da »večini niti ni tako jasno«, kaj je dejanska vsebina tega »na Koroškem verjetno najbolj znamenitega pravnega določila«.

Tudi povsem nepoznavskemu bralstvu avtor v devetih poglavjih v razumljivem jeziku celovito predstavi bistvene značilnosti položaja in vloge 7. člena, začeniši z odgovorom na vprašanje, »ali je člen 7 sploh še aktualen«. Na podlagi dejanskega (zelo omejenega) uresničevanja obveznosti, ki jih Republiki Avstriji nalaга ADP (in dodatna priporočila Sveta Evrope in Evropskega sveta EU), avtor prepričljivo opozori, da je ta člen kljub nekaterim spremenjenim družbenim okoliščinam zelo aktualen in da v sodobnosti nikakor ni zastarel, saj se sicer v Republiki Avstriji uporabljajo še starejši zakoni ustavnega ranga (npr. Obči državljanski zakon – 1811, Temeljni državni zakon iz leta 1867).

Da v Avstriji v obdobju sedemdesetih let glede manjšinske zaščite po 7. členu prevladujeta »grobno sprenevedanje in nameren poskus izničenja tega centralnega določila«, avtor podrobno opozori na področjih izobraževanja, jav-

Rudi Vouk

ne uporabe slovenščine v uradnih ustanovah, dvojezičnih krajevnih napisov, finančne podpore kulturnemu, medijskega in političnega delovanja. Ob tem, ko utemeljeno razkriva vseprisotno in raznoliko (tudi prikrito) neuresničevanje ustavne pravice slovenske manjšine do dvojezičnosti, odkrito označi manjšini sovražne skrajno desne koroške politične organizacije (kot sta Koroški hajmatdinst in Zveza koroških brambovecv), ki bi v skladu s 5. odstavkom 7. člena morali biti prepovedani, vendar je ta možnost že vseh 70 let na območju »mrtvega prava«.

Redki primeri uresničevanja načela enakopravnosti slovenske manjšine (kot je Slovenska gimnazija v Celovcu) avtorju omogočajo sklep: »Vsemu navkljub: brez člena 7 bi bili koroški Slovenci že zdavnaj samo še folklorna skupina.« Zaradi svoje pokončnosti (in kljub asimilaciji) pa še živijo, vendar je za številne odnos matične države Republike Slovenije do koroških Slovencev nerazumljiv in se tako kot Rudi Vouk sprašujejo, »zakaj ima Slovenija še vedno težave z notifikacijo nasledstva v ADP« (str. 13).

Maca Jogan

MORDA NISTE VEDELI

Bevkova domačija in Partizanska tiskarna Slovenija

Kaj povezuje Bevkovo domačijo v Zakojci in Partizansko tiskarno Slovenija na Vojskem? Na prvi pogled gre za dve različni muzejski lokaciji, ki ju danes upravlja Mestni muzej Idrija. Ena nas popelje v rojstni kraj in med zgodbe pisatelja Franceta Bevka, druga pa v čas druge svetovne vojne, ko je na Vojskem delovala ena najpomembnejših skrivnih partizanskih tiskarn.

A med njima obstaja zanimiva povezava: France Bevk je med vojno pisal članke za Partizanski dnevnik, krajši čas pa je bil tudi njegov urednik. Partizanski dnevnik so tiskali v Partizanski tiskarni Slovenija na Vojskem.

Tako se zgodbi obeh lokacij srečata pri besedi. Pri besedi, ki je v Bevkovih delih pripovedovala o ljudeh, Primorski in življenju pod pritiskom tistega časa; v Partizanski tiskarni Slovenija pa je postala sredstvo obveščanja, povezovanja in odpora. Bevkova domačija v

Proslava ob odprtju Partizanske tiskarne Slovenija na Vojskem 18. maja 1947. Občani in sedeči na klopeh od leve: Jaka Avšič, Boris Kraigher, Edvard Kardelj in France Bevk. Proslava je potekala na travniku pred domačijo Skok, po domače v Humu (danes Gorenja Kanomlja 49)

Zakojci bo v maju odprta za javne ogledе vsako nedeljo med 14. in 17. uro. Partizanska tiskarna Slovenija pa je odprta vsak dan razen

ponedeljka med 9. in 16. uro. Dobrodošli!

Mestni muzej Idrija

DOGODKI

Tradicija v Žireh

Dolgoletna tradicija krajevnih organizacij za vrednote NOB Žiri je, da na 8. marec – dan žena povabi članice in privrženke na srečanje, na katerem se poveselejo in družijo s spoštovanjem do vseh žensk, ki vsak dan s svojim srcem in dejanji pišejo zgodovino.

Tudi na letošnjem druženju so v krajšem kulturnem programu nastopili Svit z igranjem na harmoniko ter Jera in Tinkara s prizorom o kmečki ženi, ki se skozi časovni stroj odpravi v zgodovino, da bi izvedela, kako so kmetice v starih časih opravljale kmečka opravila. Zbrane je nagovoril predsednik organizacije **Ivan Albreht** in ob letu Zofke Kvedrove nekaj besed namenil prav njej.

Povedal je, da je bila prva slovenska poklicna pisateljica, katere osebni in poklicni razvoj je ustvaril »novo žensko«. To je bil čas velikih sprememb in preobrazbe. Beremo, da je v vseh pogledih prestopala omejitve, ki so bile tedaj predpisane ženskam. Zofka Kveder se je borila za pravice, ki še danes niso samoumevne. Ženske je postavila v številne vloge, v katerih se v dotedanji slovenski literaturi skorajda niso znašle – kot delavke, kot intelektualke, kot osebe, ki prestopajo različne meje, omejitve tudi na področju spolnosti, kar je bilo tedaj še posebej sporno. Poudarjala je, da emancipacija pomeni uveljavljanje enakopravnosti,

ne nasprotovanje moškimi. Njena kritika potiskanja žensk v zasebno sfero in vztrajanje pri pravici do ustvarjanja in javnega delovanja ostajata izrazito aktualna še danes.

Ustvarjalne ženske – veliko jih je. V času, ko za ženske ni bilo samoumevno, da se lahko izobražujejo, ustvarjajo, opravljajo svoj poklic, so z drznimi koraki stopile na neprehojeno pot in jo utrle tudi za nas, ki gremo za njimi. Srečanje se je nadaljevalo s pogostitvijo in prijetnim klepetom. Udeleženke srečanja so v znamenje spoštovanja, pozornosti in hvaležnosti prejele rdeči nagelj.

Barbara Peternel

JUBILEJ

100 let
Vide Dolinšek

Aprila je v Domu starejših občanov na Fužinah v Ljubljani svoj stoti rojstni dan praznovala upokojena učiteljica biologije in kemije, Vida Dolinšek. Doma je bila sicer v Trbovljah in del njenega srca je še vedno v njenih revirjih, a se v domu počuti zelo dobro. Je najstarejša članica borčevske organizacije, ki deluje v domu in spada v ZZB za vrednote NOB Moste - Polje.

In prav čestitk članov borčevske organizacije je bila ob visokem jubileju najbolj vesela. Posebej pa je bila presenečena in vesela obiska in čestitk iz Trbovelj. Obiskali sta jo njeni nekdanji sokrajanki Ana Kadunc in dolgoletna predsednica Zveze borcev Trbovlje Ma-

rija Govejšek, ki je bila tudi njena učenka. »Niso pozabili name, ne moji nekdanji učenci, ki so danes že priletni tovariši in tovarišice, in tudi ne moji borčevski tovariši. Tudi v domu so se spomnili name in v ZZB Moste - Polje,« je še nekaj dni po praznovanju ganjena obujala spomine. Kljub častitljivi starosti in zdravstvenim težavam je njen razum bister in spomini živi. A kot pravi, se vojnih časov ne spominja rada, prehude rane jim je vojna zadala, toliko raje pa govori o poklicu učiteljice. »Vedno sem si želela biti učiteljica, a moj vpis na učiteljske je prekinila vojna in morala sem se zaposliti, a želja je ostala.« To željo je uresničila šele po koncu vojne, pa ne tako, kot si je želela, saj so jo po vojni zaradi pomanjkanja učiteljev kar takoj postavili v razred pred prestrašene in radovedne otroke. »V enorazrednici sem učila in priznam, da je bilo najlepše obdobje mojega učiteljevanja,« pripoveduje.

Ana Kadunc in Marija Govejšek, med njima slavljenka (Foto: FB občine Trbovlje)

Po vojni je ob delu končala šolanje in kot učiteljica biologije in kemije je učila vse do upokojitve. Še vedno pa se dobro spomni, kako

so jo kmalu po vojni kot učiteljico z dekretom poslali v šolo v Dol pri Repentabru, ki je bil takrat še del jugoslovanskega ozemlja. »Ko

sem prišla v razred, je tam nad tablo v italijanski šoli viselo razpelo, pod njim pa Titova slika. Seveda je bilo zame to neobičajno, pa so mi domačini pojasnili, da sicer niso verni, da pa je razpelo pri njih običaj. Pa je tako ostalo vse šolsko leto,« se spominja sogovornica. Vidina družina je med vojno izgubila očeta, ta je umrl v Dachauu, sestro, ki je umrla v Jasenovcu, sestrinega moža, ki so ga umorili v Sarajevu, in še nekaj članov ožje družine. Ker se je oče kot rudar takoj pridružil osvobodilnemu odporu, je bilo razumljivo, da so mu sledile tudi vse štiri hčere. Vida je, čeprav še zelo mlada, opravljala terenska dela.

O času med vojno je obudila spomin v svoji zgodbi, objavljeni v knjigi Spomini še živijo, v kateri so zbrani spomini stanovalcev DSO Fužine na vojno, izšla pa je leta 2023 pri založbi Borec.

Jožica Hribar

V SPOMIN – PAVLA JESIH

Alpinistka in podpornica odporniškega gibanja

Letos slovenski alpinizem zaznamuje 125. obletnico rojstva in 50. obletnico smrti vrhunske slovenske alpinistke, Ljubljankinje Pavle Jesih (1901–1976). Rodila se je 10. maja 1901 v Ljubljani v premožni mesarsko-trgovski družini. Leta 1926 je zašla v svet gorskih skalnih vertikal, med takratne alpiniste plezalce dr. Staneta Tomiška, Toneta Guaero, Jožo Čopa, tudi z že uveljavljeno plezalko Miro Marko Debelak se je srečevala. Pavli so drugi dom postale gore: Škrlatica, Jalovec, Travniki, Šite, Rakova špiča, Velika Mojstrovka in še posebej Triglav, njegova Severna stena.

Mira Marko Debelak je že 5. in 6. septembra 1926 s Stankom Tomiškom preplezala prvenstveno direktno smer v severni zahodni steni Špika. Pet let pozneje sta od 18. do 21. avgusta v severnem ostenju Špika Pavla Jesih in Jože Lipovec splezala odmevno veličastno prvenstveno smer, »skalaški« steber, oziroma »skalaško« smer.

Goro Špik so po teh splezanjih začeli v tistem času imenovati kar »ženski« vrh.

V letu 1934 se je Pavla v ostenju Mojstrovke težje ponesrečila in se je morala za daljši čas odpovedati plezanju. V letu 1936 se je odselila v Celje, kjer je prevzela v upravljanje kinodvorani Union in Metropol, na Ptuj pa je tudi pridružila upravljanje kina Royal. V letu 1940 se je spet preselila v Ljubljano in postala lastnica elitnega umetniškega kina Matica. Pred drugo svetovno vojno in med njo je Pavla Jesih postala lastnica največje verige kinematografov v državi.

Med vojno se je angažirala v odporniškem gibanju, ki ga je tudi finančno podpirala, zaradi česar je njeno podjetje skoraj bankrotiralo. V kinu v ljubljanski Matici (današnja Filharmonija) je uredila skrižališče za pripadnike Osvobodilne fronte in ob tem tudi izvajala nevarne tajne obveščevalne akcije ter pomagala družinam interni-

Pavla Jesih

rancev. Med drugo svetovno vojno je v Ljubljano po srečnih naključjih prišel tudi legendarni plezalec Joža Čop, dober znanec in

soplezalec Pavle Jesih. Joža Čop se je po koncu prve svetovne vojne pridružil Maistrovim borcev, v začetku druge svetovne vojne pa se je takoj vključil v odporniško gibanje. Bil je aretiran in zaprt v zaporih Celovec, Št. Vid, Begunje. Iz gestapovskih zaporov ga je rešil tirolski gorski vodnik Karl Francz, Jožev gorski prijatelj. Po izpustitvi iz zapora je na hitro odšel v Ljubljano, kjer se je srečal s Pavlo Jesih in se spet pridružil osvobodilnemu odporniškemu gibanju.

Že v juniju leta 1945, po dolgem tišem čakanju, se je Joži uresničila že dolgo trajajoča želja za uresničitev in razrešitev dolgo načrtovanega splezanja v severni Triglavski steni, to je preplezanje osrednjega stebra v Steni, zadnjega problema v Triglavski steni, ki so si ga že dolgo ogledovali tudi dolomitski, avstrijski in drugi plezalci. Tako sta Joža in Pavla 26. junija leta 1945 potihoma vstopila v Steno. Po treh dneh plezanja je Pavla precej oma-

gala. Joža je iskal rešitve, našel je izhod in se odločil, da sam nevarovan v megli tvegano izpleza in se poda po Bambergovi poti po pomoč v Aljažev dom. Joža je srečno našel prijatelje alpiniste reševalce in se z njimi vrnil na Joževo izstopno mesto, vrh osrednjega Triglavskega stebra. Naslednji, peti dan so reševalci spustili vrv na mesto Pavlinega bivakiranja. Uspelo se ji je privezati na rešilno vrv. Varno je izplezala iz stene do reševalcev. In tako je plezalna smer Čopov stember postala simbolna smer slovenskega alpinizma.

Pavla je velik pomnik in spominjanje na ženski slovenski vrhunski pionirski alpinizem. V septembru leta 2000 so ji pod Špikom odkrili spominsko ploščo. Od gora pa se je poslovila kot oskrbnica v Triglavskem domu na Kredarici in Vršču v Erjavčevi koči, kjer si je služila vsakdanji kruh.

Franc Ekar

PREJELI SMO

»Heroji«
in poštenjaki

Neki državljani Pačnik je kar tri noči kot kakšen medvojni ilegalce na skrivaj žagal glavo na spomeniku Tita v Velenju in jo nazadnje odpeljal v prtljažniku avta, na katerem je imel nameščeni dve različni hrvaški registrski tablici (?), glavo kipa pa je baje imel namen nekje zakopati. Policija ga je čisto po naključju ustavila in močno dvomim, da bi se Pačnik pozneje kot »heroj« in izpričevalec državljanske nepokorščine res sam ovadil. Da bi prikrikl to »revolucionarno« dejanje, je odmontiral svoje registrske tablice! Ker pa ga je policija prišla takoj po dejanju, mu ni preostalo drugega, kot da s svojimi političnimi prijatelji in strankarskimi ideologi izpelje politično-marketingško manipulacijo, da s tem dejanjem kot »narodni buditelj«

le opozarja na zavržnost in kriminalnost starih časov in na pomladno zoro novih.

No, takih manipulatorjev je na srečo malo, mednje pa zagotovo ne spada Leščan Meho Šarič, ki je pred dve mesecema v Hlebcu nehoti podrl spomenik padlim partizanom, domačinom iz Hlebc. Vsakemu se v prometu zgodi, da kaj spregleda, in tako je gospod Šarič ob obračanju z avtom zadel spomenik, ki se je prevrnil in razpadel na tri dele. Nihče tega ni videl in Meho bi lahko stisnil rep med noge in se odpeljal, ko bi ga pa policija prišla, bi klobasal o zavržnosti in kriminalnosti starih časov in opozarjal na pomladno zoro novih. Toda Meho Šarič je pošten državljani, zato se ni skliceval na »podle komuniste«, Udbo in poveljne poboje in ob tem ni pozabil na vse gorje slovenskega naroda pod škornjem nacizma in domačih izdajalcev. Ne, gospod Šarič je pošten član civilizirane

družbe, ki ceni obzirnost in tolerantnost, ki z dobro vzgojo in dolgo tradicijo postane druga narava ljudi in je glavni in najboljši protistrup vsem neizogibnim zlom družbenega življenja. Ko ta obzirnost in tolerantnost popuščata in postaneta predmet kritike in ironije, je to znak, da je družba obsojena na propad, da so jo njena zla prehitela, da gre hitreje ali počasneje v svoj propad in da so na obzoru prve oblike nove družbe. Osebo me je poiskal, priznal svoj »zločin« in takoj povedal, da bo kril vse stroške popravila spomenika, ki niso bili zanemarljivi. Ko je bil spomenik popravljen, je restavrtorju na podlagi računa odšteli zajetno vsoto denarja. Gospod Šarič je z osebnim zgledom pokazal, kaj pomenijo odgovornost, poštenost in iskrenost, brez vpletanja politikantskih neumnosti.

Jakob Demšar, predsednik KO
Zveze borcev Radovljica - Lesce

PESEM
UPORA

Koncert

Partizanskega pevskega zbora,
Moškega pevskega zbora Slava Klavora iz Maribora in
Primorskega akademškega zbora Vinko Vodopivec

V četrtek, 4. junija 2026 ob 20. uri
na Kongresnem trgu v Ljubljani

IMELI SMO LJUDI

**Albin Bine
Pibernik**

V 96. letu se je poslovil Albin Pibernik, upokojeni pilot in najmlajši udeleženec slovitega igmanskega marša. Dokler mu je zdravje dopuščalo, se je udeleževal vsakoletnih spominskih slovesnosti na planini Igman v Bosni in Hercegovini, kjer je bil vedno v središču pozornosti, saj ga so številni udeleženci želeli srečati in slišati njegovo pripoved. Med drugim je bil Albin Pibernik tudi prejemnik najvišjega priznanja slovenske borčevske organizacije, listine ZZB za vrednote NOB Slovenije. Leta 2011 je KUD Mihajlo Pupin iz Ljubljane izdal knjigo Hronika Pibernikovih avtorja Svetislava Nikolića v srbskem jeziku, to je tudi edini pisni vir o tej zanimivi in v zgodovini prezrti družini. V njej je zgodba dečka, ki je skupaj s starši stal v Prvi proletarski brigadi v Rudu, osebno poznal skoraj vse najpomembnejše osebnosti jugoslovanske narodnoosvobodilne vojske in preživel igmanski marš.

Albin Pibernik se je rodil leta 1931 na Jesenicah. Starši so bili predvojni aktivisti, mama Julka je bila aktivna članica Komunistične partije Jugoslavije in je med drugim prijateljevala z Josipom Brozom - Titom, s katerim sta se spoznala v Moskvi. Že na začetku vojne so Nemci Pibernikove tako kot številne zavedne Slovence izselili v Srbijo, v Prilčki Kiseljak pri Uzički Požegi. Ko je bila v vasi Rudu 22. decembra 1941 ustanovljena Prva proletarska brigada, so bili v njej vsi trije člani družine Pibernik, tudi takrat še ne desetletni Bine. Zaradi sovražnega pritiska je padla odločitev o umiku partizanov v Bosno in na planino Igman, kamor so se napotili v hudi zimi januarja 1942. Z njimi je bil tudi Bine, saj ga starši niso hoteli pustiti v vasi. Oče je bil ranjen že prvi dan, številnim partizanom so zaradi nečloveških naporov in hudega mraza med pohodom zmrzile noge, med njimi tudi Binetovi mami. Prepeljali so jo v Fočo, a je umrla zaradi posledice ozeblin. V znamenitem filmu Igmanski marš je upodobljena tudi njihova zgodba, Binetove starše sta zaigrala Milena Zupančič in Radko Polič.

Po maminem pogrebu je užaloščenega dečka k sebi vzel Tito in zanj skrbel vse do 1. maja 1942. Kot se je pogosto spominjal Bine, mu je obljubil, da bo šel na šolanje v Rusijo. A življenje se je obrnilo drugače in Bine se je avgusta leta 1942 skupaj z očetom vrnil v Slovenijo, v Tomšičevo brigado. V Ravnah na Blokah naj bi očetova skupina padla v zasedo, oče je padel v boju. Kaj se je zares zgodilo, kje in kako je oče umrl in kje je pokopan, ni Bine nikoli izvedel. Po vojni je nadaljeval šolanje v Ljubljani in se nato vrnil na rodne Jesenice ter se zaposlil v železarni. Ob neki priložnosti pa je srečal Aleksandra Rankovića, tesnega prijatelja svojih staršev, in ta ga je vzel s seboj v Beograd in ga pos-

lal v vojaško letalsko šolo. 14 let je bil Albin vojaški pilot, potem pa se je odločil, da gre med civilne pilote, saj je takrat Adria iskala pilote. Z družino se je vrnil v Slovenijo in kar 21 let, vse do upokojitve, je letel za Adrio Airways. Nato je bil še dolga leta inštruktor mladih pilotov. S Titom se ni nikoli več srečal, sta pa ostala dobra prijatelja z Aleksandrom Rankovičem.

Jožica Hribar

Stane Fortuna

28. aprila smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od našega dolgoletnega člana, tovariša Staneta Fortune. Rodil se je 7. julija 1946. Mladost in čas šolanja je preživel v Ljubljani pretežno z bratom Ladom in sestro Metko ob mami Stanki. Vojaško obveznost je opravil v mornarici. Izučil se je za slikopleskarja in se zaposlil v podjetju Usluga Bežigrad, pozneje pa je postal obrtnik in samostojni podjetnik do upokojitve. Že v zgodnjih letih, ko je odkril Železničarsko kulturno-umetniško društvo Tine Rožanc, je vzljubil folklorno dejavnost. Nemudoma se je včlanil v folklorno sekcijo. Bil je vesten plesalec, redno se je udeleževal vseh dejavnosti in nastopov skupine. V njej je ostal dosti let.

Nato pa so prišle na vrsto druge stvari. Z ženo Alenko sta se poročila leta 1974 in si ustvarila družino, ob službi tudi ni ostalo veliko časa, zato je Stane folkloro postavil na stranski tir. Tako je bilo kar nekaj let. Življenje je bilo bolj ali manj urejeno in organizirano. Leta so tekla, otroka sta odrasla, in takoj ko je Stane izvedel, da se je v okviru Društva Tine Rožanc ustanovila nova skupina, katere člani so bili nekdanji plesalci, se ji je pridružil. Bil je discipliniran plesalec, redno prisoten na vajah in vedno pripravljen na delo. S časom se je veteranski skupini pridružil tudi žena Alenka. Tako sta bila odtlej z Alenko skupaj na vseh vajah, nastopih in prireditvah. Toda počasi sta nastopili utrujenost in bolezen, zato se ni mogel več udeleževati vaj in nastopov, čeprav je srce želelo drugače. Podobno je bilo tudi v Ribiški družini Medvode in taborniški organizaciji, Rodu Bičkova skala. Povsod je deloval zelo aktivno, kar poudarja njegov ekološko usmeritev. Za svoje delo je dobil številna priznanja in odlikovanja.

Ko smo pred leti v Združenju borcev za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad združili tri krajevne organizacije v Krajevno organizacijo Boris Kidrič, je tovariš Stane takoj pokazal svoje sposobnosti in se dejavno vključil delo. Na žalost starost in boleznii opravijo svoje in sčasoma na njegovo pomoč nismo mogli več računati. Preko e-pošte pa je bil še kako prisoten in dejaven. Čeprav je bil bolan, zdaj težko sprejmemo dejstvo, da ga ni več. Družini izrekamo iskreno sožalje, njemu pa naj bo lahka zemlja slovenska.

Mitja Zupan

Ana Hace

8. aprila letos smo se poslovili od Ane Hace iz Podcerkve, članice Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Loška dolina. Ana se je rodila 24. januarja 1934 na Pavličevi domačiji v Podcerkvi očetu Tonetu in mami Julijani kot najstarejša od treh hčera. Ko se je začela druga svetovna vojna, je Ana imela sedem let. Njen oče je že okusil italijanske zapore. Ko se je leta 1942 začela velika italijanska ofenziva s poboji, požigi vasi, vodenjem ljudi v koncentracijska taborišča, je oče Tone vedel, kaj jih čaka. Zato je z družino zapustil svoj dom in se skupaj še z 19 družinami umaknil v zavetje snežniških gozdov. S seboj so vzeli dve kravi, da bi imeli zagotovljeno vsaj mleko, in konja Liska.

Ker jih partizansko vodstvo zaradi ofenzive ni moglo odpeljati na osvobodeno ozemlje v Liki, so jih nastanili v Šimenovih dolinah. Partizani so jim zgradili veliko barako in več kolib. To civilno taborišče se je imenovalo Slivniški bataljon in je bilo v sestavi Notranjskega odreda. Sredi zime so jih napadli belogardiisti in Italijani. Taborišče so požgali in uničili vse zaloge hrane. Po zaslugi stražarja, ki mu je taboriščnike uspelo pravočasno opozoriti, so se razbežali po gozdu in mrzlo decembrsko noč so bosonogi prebili v gozdu, tudi osemletna Ana in njeni pet- in dveletni sestrice. Ko so se ponovno zbrali, niso imeli ne strehe nad glavo ne hrane, ki so jo borci Notranjskega odreda in starejši otroci Slivniškega bataljona, med njimi je bila tudi Ana, še pred zimo prinesli s polj več ur oddaljene, požgane in izropane Babne Police.

Partizansko vodstvo se je zavedalo, da otroci ne bodo preživel zime, zato so jih premestili na osvobodeno ozemlje v Beli krajini. Anina družina je bila nastanjena v vasi Gornji Suhor pri Metliki, kjer pa je družina doživela še eno tragedijo: med nabiranjem hrane za družino po belokranjskih vaseh so očeta ubili okupatorji naklonjeni domačini.

Proti koncu vojne se je družina brez očeta vrnila na požgan in izropan dom. Ob pomoči vaščanov so obnovili dom in življenje je moralo teči dalje. Ana se je poročila s sovaščanom in rodile so se jima tri hčere: Andreja, Stana in Anita. Kot najstarejša hči je prevzela domačo kmetijo in jo obdelovala skupaj s svojo družino.

Kljub vsemu trpljenju in grozotam, ki jih je Ana doživela med vojno, in kljub vsem naporom povojnega obdobja se bomo Ane spominjali kot vesele, srčne in dobre žene, mame, babice in prababice, vedno pripravljene na šale. Spominjali se jo bomo kot vztrajne, pogumne in tople osebnosti. Rada se je udeleževala spominskih slovesnosti, ki so jih organizirale borčevske organizacije, in bila je zelo kritična do potvarjanja zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Z leti je prišla bolezen. Ob skrbni negi hčera je Ana dočkala visoko starost.

KO ZBZV NOB Loška dolina

Tone Kovič

Z žalostjo smo se poslovili od Toneta Koviča, nekdanjega predsednika skupščine mesta Ljubljana in dolgoletnega družbenopolitičnega delavca, ki je pomembno zaznamoval razvoj slovenskega glavnega mesta in širšega družbenega prostora v Sloveniji.

Tone Kovič se je rodil leta 1931 v Ljubljani. Po končani metalurški fakulteti leta 1960 se je zaposlil v Litostroju, kjer je začel svojo poklicno in družbeno pot. Že kmalu je prevzel odgovorne naloge v javnem življenju ter bil leta 1965 izvoljen za poslanca v gospodarskem zboru republiške skupščine.

Leta 1974 je kot predsednik skupščine mesta Ljubljana prevzel vodenje mesta. V času njegovega mandata je Ljubljana doživela pomemben razvojni zagon. Nadaljevala se je gradnja stanovanjskih sosesk v Štepanjskem naselju, na Fužinah in za Bežigradom, zgrajena so bila solidarnostna stanovanja, pomembne naložbe pa so potekale tudi na področju komunalne infrastrukture, zdravstva, kulture in gospodarstva. V njegovem času so končali gradnjo Kliničnega centra, začrtali avtocestni obroč okoli Ljubljane, sprejeli program gradnje Cankarjevega doma ter nadaljevali obnovo Ljubljanskega gradu.

Posebno mesto v njegovem delovanju sta imela tudi spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in ohranjanje zgodovinskega spomina. V času njegovega župnanovanja so bili postavljeni Spomenik revolucije, spomenik Francu Rozmanu - Stanetu in Spomenik kmečkim uporom, kar ostaja trajen opomin na pomen boja slovenskega naroda za svobodo.

Po koncu mandata je Tone Kovič opravljal še številne pomembne funkcije v gospodarstvu in državni upravi, med drugim kot član slovenskega izvršnega sveta, republiški sekretar za industrijo in predstavnik Gospodarske zbornice Jugoslavije v Stockholmu.

V Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije bomo Toneta Koviča ohranili v spoštljivem spominu kot človeka razvoja, družbene odgovornosti in zvestobe vrednotam solidarnosti, napredka in spoštovanja zgodovine narodnoosvobodilnega boja.

Njegovi družini, svojcem in vsem bližnjim izrekamo iskreno sožalje.

S. B.

Alojz Vidic

Letošnjega aprila se je malo pred svojim stotim rojstnim dnevom poslovil Alojz Vidic (24. 6. 1926–21. 4. 2026) z Zgornje Dobrave pri Kropi. Bil je družbenopolitični delavec, dejaven v vseh mogočih društvih in odborih, ne samo v domačem okolju, ampak tudi širše. Posebno dejaven je bil v Društvu izseljencev Slovenije. Ogromno koristnega je naredil za domači

kraj, nič se ni gradilo, obnavljalo, napeljevalo brez Alojza. Vsa leta je bil član naše krajevne organizacije ZB NOB, na sestankih nam je zelo rad pripovedoval o težkih štirih letih izseljenstva v Nemčiji. Zapustil nam je dve knjigi, zbirki pripovedi svoje družine in sovaščanov o življenju v nemških logorjih ter o medvojnem dogajanju doma: Moji spomini ali kako smo s prijatelji preživel drugo svetovno vojno (2006) in Spomini izgnanih: 1941–1945 (2012).

Grilovega Lojza se bomo spominjali kot delavnega, vedno dobrovoljnega in odprtega človeka, ki

mu je bilo še kako mar za skupnost. Več o njem lahko preberete v dodelnem članku *Pregnani z domačiji na Srednji Dobravi* (SB, april in maj 2024, obakrat na str. 15).

Mira Hladnik

DOGODKI

**Napad na
taborišče
na Pugledu**

15. marca je na igrišču Osnovne šole Lipoglav potekala dostojanstvena spominska slovesnost ob 84. obletnici zgodovinskega napada na taborišče Štajerskega bataljona na Pugledu. Kot praporščak Združenja Sever Ljubljana sem s ponosom zastopal naše društvo in s simbolom naše enotnosti počastil spomin na dogodka, ki so tlakovali pot do svobode.

Slovesnost je odločno in s srcem povezovala Mija Marija Kocijančič, predsednica Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Zadvor - Sostro, ki je s svojim vodenjem poskrbela za spoštljivo razpoloženje. Zbrane udeležence je nagovoril Zdenko Kralj, skrbnik spomenika na Pugledu, ki s svojo predanostjo skrbi, da spomin na te kraje in dogodke ne zbledi. Slavnostni govornik, poslanec v državnem zboru Dean Premik, pa je v svojem nagovoru poudaril pomen ohranjanja zgodovinskega spomina in vrednot, na katerih temelji naša domovina.

Program je obogatil kulturni vložek, ki je prepletal mladostno energijo in globoko umetniško izpoved. Nastop mladih harmonikarjev je v slovesnost vnesel slovensko domačnost, z izjemnimi recitacijami pa sta navdušila Alenka Pirjevec in Darko Nikolovski, ki sta nas opomnila na moč upora in domoljubja.

Udeležba na takšnih spominskih slovesnostih je za nas, člane Združenja Sever, več kot le dolžnost – je čast in priložnost, da s svojimi prapori pokažemo, da vrednote poguma in tovarštva ostajajo žive tudi danes.

Marjan Prah - Podborški

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: vobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. junija 2026** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 126.
številke časopisa Svobodna beseda

- 1. Barbara Pezgovnik,**
Krmelj 42, 8296 Krmelj
- 2. Marija Vevar,**
Golnik 79, 4204 Golnik
- 3. Valentina Mijović,**
Partizanska c. 47, 4220 Škofja Loka

Rešitve križanke:

ZAPUSTNIK, ADAPTERKA, VALORE,
OČ, ENARE, ENA, EZAV, LIVAR, SEAN
PENN, DR, OSVOBODILNA FRONT,
SKAJ, LIKALNIK, AA, TIN, VID, ALEU-
TI, OMSK, AI, APNO, ČE, RŠ, DIVJAKA,
ZMAGA, IČA, MAAR, IZOLČAN, LIK-
TOR, ŠERIF, ANK, ENEOLITIK, OKA-
NJE, CARRA, ENS, NAPIER.

Geslo: OSVOBODILNA FRONTA; UPOR;
ZAVEZNIKI; ZMAGA

SVOBODNA
BESEDA je glasilo ZZZB za vrednote
NOB Slovenije za domoljubna, socialna,
gospodarska, politična, zgodovinska in
kulturna vprašanja doma
in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZJB za vrednote NOB Slovenije
Zarj: Marjan Kržižman, predsednik
Vredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik),
 dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol,
 dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 522
elektronski naslov:
 svobodna.beseda@zjb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezovčnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

svobodna BESEDA	TRAVNATA PLANJAVA V ŠPANIJI	NAS NEKDANJI SMUČAR- SKI SKAKALEC	ENIGMA	VELIKA NESTRU- PENA KAČA, UDAV	LOVRO TOMAN	ZACETNIK HAMITOV PRIPAD. MALOAZ. LJUDSTEV				GROBO DOMAČE SUKNO				RUDI KOSMAČ IGRALKA LOLLO- BRIGIDA		
GESLO 3										PREBIVA- LEC TIŠINE, NASELJA NA RAVEN SKEM POLJU V PREK- MURJU	DEL TELESA Z DOLOČENO FUNKCIJO					
LOGOT- NOST						JURIJ GAGARIN					DNEVNO PLAČANO DELO					
						LOJZE ROZMAN										
FRANCIO- SKI ATOL V TUA- MOTUJU					ANGLEŠKI IGRALEC (JAMES) PRE- OSTANKI						BRITAN. PISATELJ FLEMING SILVA ČUŠIN			PREBIVA- LEC DOLINE	KRAJ PRI OPATJI	
PRIPADNIK NENOV				SKANDI- NAVSKI DROBIŽ OTTORINO RESPIGHI			POJAV NA VODI	OTOK PRI ZADRU					KANTAV. SMOLAR SLOVEN. DIRIGENT (KRUNO)			
NASPROT- JE ŠIROKOSTI						CAROVNIK, MAG								OSKAR KOGOJ PREBI- VALCI OSETIJE		
						ZAKONSKA ZVEZA										
GESLO 4											VRSTA GODALA SOVJET. SAHIST (MIHAIL)					
ZNAČILNOSTI, PO KATERIH SE BITJA DELIJO NA MOŠKA IN ŽENSKA																
STEVE OVETT			UMETNOST	NENADAR- JENEC BREZGO- TOVINSKO PLAČILO							ČLOVEKOVI NAJBOLJŠI PRIJATE- LJI				NAŠA PEVKA SRŠEN	
PORAVNA- LEC RAČUNA							HUMO- RISTKA PUTRIH DUŠAN JELINCČ				NAŠ PESNIK VIPOTNIK JAKOB ALJAŽ					
ODREKA- NJE						NASPROT- JE PRI- BLIŽANJA										
OTROŠKI LASJE						VARUŠKA V RUSKEM OKOLJU						KRAVICA				

JUNIJ 1941–1945

Še pomnite, tovariši

2. junija 1941 je iz Slovenske Bistrice odpotoval prvi transport Slovencev, ki so jih nacisti izgnali v Srbijo.

22. junija 1941 je nacistična Nemčija z operacijo Barbarossa napadla Sovjetsko zvezo. Nemški napad je bil usmerjen proti Leningradu, Moskvi in Kavkazu, skupaj z Nemčijo je napad začela tudi Romunija.

22. junija 1941 je bilo ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, pozneje Glavni štab NOV in POS. Prvi poveljnik je bil Franc Leskošek - Luka.

22. junija 1941 je bil po odločitvi Okrajnega komiteja Sisak KP Hrvaške ustanovljen Sisački partizanski odred, prva partizanska vojaška enota na Hrvaškem in v Jugoslaviji.

3. junija 1942 se je začela bitka pri Midwayu, ki je pomenila prelomnico na tihoceanskem bojišču. V bitki so ameriške sile poto-

pile štiri japonske letalonosilke, ameriška mornarica pa je izgubila eno letalonosilko.

10. junija 1942 so nacisti požgali češko vas Lidice in pobili vse moške v njej, ženske pa odpeljali v koncentracijska taborišča kot maščevanje za smrt nacističnega Reinharda Heydricha, ki je umrl za posledicami atentata odpornikov. Zločin je že med vojno postal svetovno znani primer nacističnega nasilja.

10. junija 1942 so ustaške in nemške sile začele napad in obkolitev planine Kozare. Med napadom so se ustaši in Nemci znesli nad prebivalstvom, okoli 70.000 ljudi je bilo ubitih ali odpeljanih v ustaška taborišča.

14. junija 1942 je bil pri Ambrusu ustanovljen 1. slovenski proletarski udarni bataljon Tone Tomšič, ki je pozneje prerasel v Tomšičevo brigado.

23. junija 1942 je vrhovni komandant NOP in DV Jugoslavije

Josip Broz - Tito izdal ukaz o postavitvi verskih referentov po brigadah partizanske vojske.

26. junija 1942 je Cankarjev partizanski bataljon požgal most v Mostah pri Žirovnici in tako prekinil glavno povezavo z Nemčijo. Nacisti so v maščevanje pobili 28 talcev.

13. junija 1943 je med bitko na Sutjeski umrl narodni heroj Sava Kovačević, komandant 3. divizije NOV in POJ.

17. junija 1943 so britanske in ameriške sile začele množično bombardirati Sicilijo in Italijo kot pripravo za bližnje izkrcanje.

6. junija 1944 se je začelo izkrca-
nje v Normandiji oziroma operacija
»Overlord«. Na obalah se izkr-
calo več kot 150.000 vojakov, ki so
uspešno prebili nemško obrambo.

16. junija 1944 je bil na otoku Vis podpisan sporazum med predsednikom NKOJ Josipom Brozom

Titom in predsednikom vlade Kraljevine Jugoslavije Ivanom Šubašićem o skupni oblasti in skupnem boju do končne osvoboditve domovine.

Podpis sporazuma Tito – Šubašić
na Visu (Foto: zajem z zaslona)

22. junija 1944 je Rdeča armada začela operacijo Bagration v Belorusiji. V sovjetskem napadu je bila popolnoma uničena nemška skupina armad »Center«, kar je bil največji nemški poraz med drugo svetovno vojno.

29. junija 1944 se je začel tri-dnevni napad enot 9. korpusa NOV in POS na železnico v Baški

grapi, usklajen z zavezniki kot podpora bojem v Italiji.

22. junija 1945 se je končala bitka za otok Okinava, ki so ga Američani zavzeli po hudih bojih.

Bitka za Okinawo (Foto:Wikipedia)

ODGOVOR VELEPOSLANIŠTVU ZRN

Vabilo za sodelovanje

Nedavno ste me povabili na pogovor o sodelovanju na knjižnem sejmu v Ljubljani, na katerem bo letos Nemčija država v fokusu. Vaše vabilo se nanaša na del programa, ki ga pripravljate, in sicer na temo 'Ukrajina'. Zapisali ste, da boste zelo veseli mojega odgovora.

Ne boste ga veseli, menim pa, da si ga vsekakor zaslužite.

Razumem, da me vabite zaradi knjige **Poklon Ukrajini**. V njej opisujem svoje sodelovanje v mednarodno-ukrajinski humanitarni mreži, v ospredje pa postavljam človekoljubnost in človečnost. Zvezna republika Nemčija je medtem aktivna zagovornica in pokroviteljica izraelskega genocida v Gazi in etničnega čiščenja na Zahodnem bregu. Poleg tega

nemška država doma izvaja represijo nad nasprotniki genocida in podporniki Palestine, **ki po svoji brutalnosti spominja na zgodnja 30. leta prejšnjega stoletja** in izvaja cenzuro palestinskih in propalestinskih kulturnih delav in delavcev. Teh primerov je že toliko, da imajo svojo spletno stran na **Wikipedii**.

Reči, da so vaša ravnanja sramotna za človeštvo in človečnost, bi bilo premalo, zato bom uporabil retoriko, ki naj odtehta svinčeno težo današnjega časa in težo svinčenega dežja, ki pada po prebivalcih in prebivalcih Gaze, od katerih jih je polovica otrok.

Radi pridigate o protisemitizmu. Prav. Izhajamo iz tega, da so tudi Palestinci kot Arabci **se-**

mitsko ljudstvo; arabščina je navsezadnje **semitski jezik**. Zdaj pa se vprašajmo, kdo danes izvaja največje zlo proti nekemu semitskemu ljudstvu. To so izraelski Judje z vašo vdano podporo. Izrael je Gazo spremenil v taborišče smrti po **vzoru nacističnih taborišč**. Ta na videz nepojmljivi paradoks je logična posledica zločinske blaznosti, ki zdaj vlada svetu in za katero ste soodgovorni. Vaš lastni protisemitizem, ki evolvirajo skozi čas, je zgodovinska stalnica, katere nacizem tretjega rajha je bil zgolj eden od njenih vrhuncov. In zdaj znova gledamo, kako se rekordno oborožujete, medtem ko neonacistična stranka Alternativa za Nemčijo dosega re-

Naslovnica knjige Erika Valenčiča

kordno priljubljenost in je trenutno **najbolj popularna stranka** v državi. Vi kot da pozabljate, ampak mi vemo, kam to vodi. Še vedno hočete razpredati o protisemitizmu? Pred nekaj dnevi je morala odstopiti kulturna predstojnica berlinske oblasti Sarah Wedl-Wilson, ker se je izkazalo, da je javna sredstva za boj proti protisemitizmu namenjala **rasistom in lažnivcem**.

Vrnimo se h knjižnemu sejmu in vašemu vabilu. Kaj točno bi vi radi počeli z mojo knjigo? Obrisali bi si svoje krvave roke v njene liste? Ne boste. Ne dam, ne dovolim.

V Ilirski Bistrici, na dan upora proti okupatorju 2026.

Erik Valenčič

85. OBLETNICA USTANOVITVE OF

Slavnostna seja in podelitev priznanj

Skupinska slika nagrajencev z zlato plaketo

Ob 85. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda in državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju, je bila 23. aprila v Kino-gledališču Bežigrad v Ljubljani slavnostna seja predsedstva ZZB NOB Slovenije. Zbrane je nagovoril predsednik Zveze Marijan Križman. Med drugim je poudaril, da je imela Osvobodilna fronta, ki je bila ustanovljena 27. aprila 1941 v Vidmarjevi vili v Ljubljani, zgodovinsko vlogo v času dogajanja po okupaciji Slovenije. Takrat so se povezali komunisti, kristjani in kulturniki. Delovala je na vsem slovenskem etničnem ozemlju, tudi na Koroškem, Primorskem, v Benečiji in Porabju.

V nagovoru je Marijan Križman še posebej poudaril, da se je slovenski narod organizirano uprl tako kot nikjer drugje v Evropi, da je v štirih letih krvavih bojov ponosno stopil v vrste koalicijskih vojsk, ki so družno zatrlje največje zlo prejšnjega stoletja, fašizem, vendar ta žal še ni izkoreninjen. Vnovič je ob sodil skrunitev kipa maršala Tita v Velenju in poskus rehabilitacije domobranstva, ko je ustavno sodišče razveljavilo sodno odločitev o razveljavitvi povojne obsodbe domobranskega generala Leona Rupnika in sklep o ustavitvi kazenskega postopka proti Rupniku. Z odločitvijo je bila potrjena pravomočna obsodilna sodba Rupnika zaradi izdaje in sodelovanja z okupatorjem iz leta 1946. Ob koncu je govornik dodal, da Zveza borcev za vrednote NOB Slovenije ostaja neomajen branik zgodovine druge svetovne vojne, Osvobodilne fronte in partizanskega boja in vseh civilizacijskih dosežkov, ki jih je ta boj z zmago nad fašiz-

mom, nacizmom in domačimi izdajalci neizbrisno prispeval k osvoboditvi slovenskega naroda. Republika Slovenija prav tako temelji na boju generala Maistra, tigrovcev, partizanov in osamosvojiteljev, kar ustvarja zgodovinski lok slovenskega naroda, ki si je sodbo pisal sam.

Predsedstvo zveze že od leta 2016 podeljuje zlato plaketo najboljšim krajevnim organizacijam Zveze združenj borcev NOB za uspešno uveljavljanje vrednot, dogodkov in osebnosti narodnoosvobodilnega boja. Letos so jih prejeli: Krajevna organizacija ZB NOB Cerklje, Krajevna organizacija ZB NOB Dol pri Hrastniku, Krajevna organizacija ZB NOB Ruše, Krajevna organizacija ZB NOB Suhor in Krajevna organizacija ZB NOB Žiri.

Zlate plakete za predano, dejavno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine narodnoosvobodilnega boja ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog Zveze so na predlog združenj prejeli: BARICA ČRNIC iz Združenja Ljubljana Šiška, dr. GREGOR KOVAČIČ, župan občine Ilirska Bistrica; DANIJELA KOVAČ iz Združenja Hrastnik, dr. JOŽE LIPNIK iz združenja Šmarje pri Jelšah, MARIJA MAJHENIČ posthumno, iz združenja Domžale; DRAGICA ŠKRLEP iz združenja Črnuče, MILAN TRAVNIKAR iz združenja Metlika, MITJA TRIPKOVIČ iz združenja Ajdovščina – Vipava, BRANKO VASA iz združenja Slovenska Bistrica, JURE ŽAKELJ iz združenja Škofja Loka, dr.

FRANC ŽERDIN iz združenja Velenje, MALČI ŽITNIK iz združenja Grosuplje, AKADEMSKI PEVSKI ZBOR TONE TOMŠIČ UNIVERZE V LJUBLJANI, OSNOVNA ŠOLA KOMANDANTA STANETA DRAGATUŠ Črnomelj, PETER DERMOL iz ZB NOB Velenje, ki je

tudi župan mestne občine Velenje, MARJETKA POPOVSKI za 30-letno poučevanje, ohranjanje in širjenje partizanskih pesmi ter organizacija ANPI-VZPI ČEDAD, ki je plaketo prejela za ohranjanje vrednot, pridobljenih v narodnoosvobodilnem boju tako na italijanski kot na

slovenski strani. V kulturnem programu so nastopili Maša Demšar in harmonikar Matija Jemc ter pevka domoljubnih in partizanskih pesmi Marjetka Popovska. Program je vodila Anica Horvat.

S. B.

85 LET UPORA

SLOVENSKEGA NARODA (1941–2026)

PROSLAVA NA JANČAH

ob 85-letnici začetka upora slovenskega naroda in obeležitvi bojov na Jančah

JANČE

31. MAJ 2026

ob 11.00

PROGRAM

- ★ Slavnostni nagovor - B. Kastelic
- ★ Kulturni program v režiji M. Ujca z nastopajočimi: MPZ Zora Janče, pihalna godba Litija, učenci PS Janče

GOVORNIKI

- ★ Zoran Janković, župan MOL
- ★ Franc i Rokavec, župan Občine Litija
- ★ osrednji slavnostni govornik: dr. Robert Golob

ZGODOVINSKI POUKAREK

Janče so bile pomembno območje delovanja partizanskih enot, tudi **2. grupe odredov**, ki je leta 1941 predstavljala jedro organiziranega oboroženega odpora proti okupatorju na Slovenskem.

Njihov pogum – naša svoboda. Ohranjimo spomin. Gradimo prihodnost.

Vljudno vabljeni!

ZVEZA BORCEV LJ-MOSTE POLJE

ZVEZA ZB LJUBLJANA

Mestna občina Ljubljana

OBČINA LITIJ

ZDRUŽENJE BORCEV ZA VREDNOTE NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA LITLIJA - ŠMARTNO